

Egotizmi i eponimi u novinsko - publicističkim tekstovima

Bakota, Nikolina

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Split / Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:172:786240>

Rights / Prava: [In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-06**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of humanities and social sciences](#)

**SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET**

DIPLOMSKI RAD

**EGZOTIZMI I EPONIMI
U NOVINSKO-PUBLICISTIČKIM TEKSTOVIMA**

NIKOLINA BAKOTA

Split, 2021.

Odsjek za učiteljski studij

Učiteljski studij

Predmet: Jezična kultura

**EGZOTIZMI I EPONIMI U NOVINSKO-PUBLICISTIČKIM
TEKSTOVIMA**

Studentica:

Nikolina Bakota

Mentorica:

doc. dr. sc. Anđela Milinović-Hrga

Split, srpanj 2021.

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Jezično posuđivanje	2
2.1. Međujezični dodiri	2
2.2. Vrste posuđivanja.....	4
2.3. Prilagodba i vrste posuđenica.....	4
3. Egzotizmi	7
3.1. Definiranje egzotizama i njihova podjela.....	7
3.2. Prilagodba egzotizama u jeziku primaocu	8
4. Eponimi.....	11
4.1. Definiranje eponima.....	11
4.2. Apelativizacija i antonomazija	12
4.3. Eponimizacija.....	13
4.3.1. Eponimizacija u znanosti	15
4.4. Vrste eponima	18
4.5. Eponimi i jezična norma	20
5. Egzotizmi i eponimi u novinsko-publicističkim tekstovima	23
5.1. Funkcionalnostilska obilježja novinsko-publicističkih tekstova.....	23
5.2. Raščlamba primjera.....	25
6. Zaključak.....	41
7. Literatura.....	42
8. Izvori.....	45
Sažetak	48
Abstract.....	49

1. Uvod

Jezik je komunikacijski sustav koji omogućuje da se različite društvene djelatnosti ostvaruju u njemu. Niti jedan jezik ne može biti izoliran od ostalih jezika i naroda. Jezici dolaze u dodir zbog raznih političkih, gospodarskih, kulturnih i drugih dodira. Razlog tomu mogu biti višenacionalne države, migracije, međunarodni jezici, obrazovanje, tehnološka otkrića i sl. (Turk, 2013) Stoga se može reći da svaki jezik uz vlastite riječi sadrži i one stranoga podrijetla. Jezik iz kojega se leksemi posuđuju naziva se jezik davalac, a jezik koji ih posuđuje jest jezik primalac. Te posuđenice moraju proći kroz različite procese prilagodbe u jeziku primaocu (Samardžija, 1989).

S obzirom na izraz, posuđenice mogu biti internacionalizmi, egzotizmi i eponimi. Nosić (2012) definira egzotizme kao vrstu posuđenica koja je iznimno važna za svjetsku kulturu i civilizaciju. Njima se označuju posebnosti pojedinoga naroda. Egzotizmi su također zastupljeni u svim područjima ljudskoga života, odnosno oni govore o kulturi, običajima, zanimanjima te svakodnevici drugih država. Primjeri su egzotizama *iglu*, *tekila*, *tulipan*, *njoki*, *kimono* i sl. Njihova karakteristika jest da ne postoje drugi nazivi kojima se te riječi mogu zamijeniti (Nosić, 2012). Eponimi su „riječi nastale prema vlastitim imenima ljudi i plemena“ (Ivšić Majić, 2018: 43). Svaki eponimski izraz osim značenja ima i zanimljivost o imenodavatelju, odnosno o osobi po kojoj je dobio ime (Kereković, 2018). Eponimi su zastupljeni u svim područjima ljudskoga života te su dio svakodnevnoga leksika. Ivšić Majić (2018) navodi da pojedini eponimi mogu opisivati specifične postupke ili ponašanja ljudi (npr. *vandalizam*, *panika*), osobe na određenim položajima (*mentor*, *kralj*) te građevine, institucije i događaje (*akademija*, *muzej*).

Ovaj rad raščlanjuje egzotizme i eponime u novinsko-publicističkim tekstovima. Cilj je razmotriti njihovu prilagodbu i jezične poteškoće koje izazivaju.

Rad je koncipiran u dvama dijelovima. Prvi dio objašnjava i definira egzotizme i eponime te jezične poteškoće koje izazivaju. Također se definiraju pojmovi poput jezičnih dodira, apelativizacije, antonomazije i sl. U drugome dijelu raščlanjuje se dvadeset egzotizama i eponima uočenih u trojim dnevnim novinama kako bi se u novinskoj praksi promotrila njihova usklađenost s normativnim propisima, to jest provjerava se jesu li zabilježeni u skladu s normativnim propisima o prilagodbi egzotizama i eponima u hrvatskome jeziku.

2. Jezično posuđivanje

2.1. Međujezični dodiri

Ni jedan narod ni jezik nije niti može biti izoliran od ostatka svijeta. Stoga je razumljivo da jezici dolaze u dodir prilikom raznih političkih, gospodarskih, kulturnih i drugih dodira. Kao posljedica toga, pojavljuje se interferencija. Ona može biti jednosmjerna (ako jedan jezik utječe na drugi) ili dvosmjerna (jezici uzajamno utječu jedan na drugi). Interferenciju je najlakše uočiti na leksičkoj razini. Važno je napomenuti da jezici na leksičkoj razini interferiraju na nekoliko načina. Najpoznatiji je način preuzimanje leksema iz jednoga jezika u drugi. Jezik iz kojega se leksemi posuđuju naziva se jezik davalac, a jezik koji ih posuđuje jezik je primalac. Leksemi, odnosno riječi ili višerječne sveze mogu se preuzeti u neizmijenjenu ili na koji god način izmijenjenu obliku. Taj se proces naziva jezičnim posuđivanjem (Samardžija, 1989).

Za jezikoslovno područje koje se bavi međujezičnim dodirima često se u hrvatskoj literaturi rabi izraz dodirno jezikoslovlje.¹ „Predmet istraživanja dodirnoga jezikoslovlja čine pojave kao što su jezični dodiri i sukobi, dvojezičnost i višejezičnost, prevođenje, usvajanje drugoga jezika, jezična interferencija.“ (Filipović 1986: 15).

Werner navodi da je Haugenov pojam *posuđivanje* (njem. Entlehnung) nadređeni pojam za posljedice međujezičnih dodira „kako bi se opisao svaki način preuzimanja elemenata iz jednoga jezika u drugi.“ (1981: 219) Piškorec u svojem djelu *Germanizmi u govorima đurđevečke Podravine* povezuje dvojezičnost i međujezični dodir te ih definira kao „nazive u kojima se odražavaju različiti aspekti složene pojave koja se sastoji u tome da pojedinac ili skupina rabi dva ili više od dva jezika.“ (2005: 18)

Važno je još napomenuti da je dodirno jezikoslovlje interdisciplinarno područje koje integrira jezičnu i kulturnu povijest, jezičnu i književnu povijest te rezultatnu i procesnu povijest (Piškorec, 2005: 151).

Prema Turk (2013) za međujezične dodire važan su element višenacionalne državne zajednice poput nekadašnje Austro-Ugarske Monarhije koja je obuhvaćala Austrijance, Nijemce, Talijane, Furlane, Latine, Hrvate, Mađare, Bošnjake, Poljake, Rumunje, Slovake, Čehe, Srbe, Slovence, Ukrajinke i dr. U njoj su se događali višestruki međujezični dodiri jer su ostvareni kontakti svih naroda u njezinu sustavu. Još su jedan od razloga međujezičnih

¹ U literaturi se rabe i drugi sinonimni nazivi, primjerice za jezikoslovno područje *teorija jezika u kontaktu*, *kontaktna lingvistika*, *lingvistika jezičnih dodira*, uz to i *jezici u kontaktu*, *jezici u dodiru*, *međujezični dodiri*, *jezični kontakt*, *jezični dodir* itd.

dodira migracije zbog društvenih i ekonomskih razloga. Poznato je da se krajem 19. i početkom prošloga stoljeća europsko stanovništvo počelo seliti u Sjevernu Ameriku, Australiju i na Novi Zeland. Zbog toga je počela rasti potreba za učenjem engleskoga jezika. Od sredine prošloga stoljeća Njemačka je počela privlačiti mnoštvo stanovnika na privremeni rad. Tako nastaju međujezični dodiri s njemačkim jezikom. Na jezične dodire utjecali su i međunarodni jezici. U srednjemu vijeku tu je ulogu imao latinski jezik. Zatim krajem 18. stoljeća međunarodnim jezikom postaje francuski, a u drugoj polovici 20. stoljeća zamjenjuje ga engleski koji je proglašen prvim jezikom međunarodnih diplomatskih odnosa. Turk (2013) navodi još nekoliko razloga međujezičnih dodira poput obrazovanja, širenja znanstvenih spoznaja, tehnoloških otkrića, kulturne i civilizacijske razmjene i sl. Stoga se može reći da je prodor tuđica povezan i s političkim i gospodarskim utjecajima pojedinoga naroda. Promotri li se to na primjeru hrvatskoga jezika, vidi se da su početkom 18. stoljeća u hrvatskom najčešće posuđenice bile talijanizmi i turcizmi, sredinom 20. stoljeća to postaju germanizmi. Nakon Prvoga svjetskoga rata, odnosno oko 1917. godine hrvatski je jezik najviše riječi preuzeo iz ruskoga. Zatim sredinom 20. stoljeća jača srpski utjecaj pa u hrvatski leksik dopiru i srbizmi. Na posljetku, krajem 20. stoljeća, dolazi do globalizacije te jača utjecaj anglizama, kako u Hrvatskoj, tako i u ostatku svijeta. Ipak nastojanja da se posuđenice zamijene hrvatskim riječima oduvijek su postojala kod hrvatskih jezikoslovaca (Dujmović-Markusi i Pavić-Pezer, 2009).

Kada se govori o dodirnom jezikoslovlju, važno je spomenuti Rudolfa Filipovića. On je u Hrvatskoj prvi pisao o teoriji jezika u kontaktu. Jezično je posuđivanje analizirao na fonološkoj, ortografskoj, morfološkoj i semantičkoj razini. Filipović smatra potrebnim razlikovati primarnu od sekundarne adaptacije (Filipović, 1986). „Pod pojmom primarne adaptacije razumijeva adaptaciju posuđenice u sustavu jezika primaoca, a pod sekundarnom sve promjene na posuđenici na različitim razinama.“ (Turk, 2013: 27) On je također uveo transfonemizaciju s nova tri stupnja: nulta, kompromisna i slobodna transfonemizacija te transfonemizaciju s također tri stupnja: nulta, djelomična i potpuna transfonemizacija. Njegovi modeli transfonemizacije naišli su na kritike. One su se odnosile na to da se prilikom opisivanja posuđivanja na leksičkoj razini trebaju promotriti i svojstva posuđenica iz drugih jezika u jeziku primaocu. Na takav se način izbjegavaju zaključci o utjecaju samo jednoga jezika davaoca (Turk, 2013).

2.2. Vrste posuđivanja

U procesu jezičnoga posuđivanja sudjeluju jezik davalac i jezik primalac, a ponekad se pojavljuje i jezik posrednik (Dujmović-Markusi, 2005). Nosić (2012) ističe kako posuđivanje može biti izravno, posredno i kružno te objašnjava te pojmove. U izravnome posuđivanju hrvatski jezik (jezik primalac) preuzima leksem izravno iz jezika davaoca (npr. riječ *šport* preuzeta je iz njemačkoga jezika). U posrednome posuđivanju jezik davalac posuđuje već posuđene lekseme (npr. riječ *šah* preuzeta je iz turskoga jezika, a on ju je preuzeo iz perzijskoga). Nadalje, kružno posuđivanje odvija se u dvama dijelovima. U prvome dijelu jezik primalac posuđuje leksem iz jezika davaoca te ga prilagođuje svomu jeziku. Zatim u drugome dijelu jezik davalac natrag posuđuje taj isti leksem. Primjer je toga riječ *kravata*. Nju je hrvatski jezik preuzeo iz francuskoga, a Francuzi su tu riječ razvili iz riječi *Hrvat*. Detaljnije objašnjenje nudi *Eponimski leksikon*: „Prve kravate bile su vuneni šalovi koje su nosili hrvatski vojnici služeći u Francuskoj (...) tijekom Tridesetogodišnjeg rata (1618-1648). Pripadnike francuskog modernog društva dojmio se takav način odijevanja te su ubrzo prihvatili nošenje šala kojega su nazvali *cravate* prema *Croates* ('Hrvati').“ (Mršić, 2000: 168)

2.3. Prilagodba i vrste posuđenica

Posuđenice se moraju prilagoditi jezičnomu sustavu jezika primaoca, odnosno moraju proći različite vrste prilagodaba. Jedna je od njih leksička prilagodba. Leksičko posuđivanje najčešći je i najlakši oblik jezičnoga posuđivanja. Sastoji se od procesa posuđivanja i procesa konvencionalizacije. Turk (2013) navodi da proces posuđivanja leksema iz jezika davaoca u jezik primalac nije dovoljan. Potrebno je proširiti učestalost uporabe leksema u jezičnoj zajednici. Taj se proces naziva konvencionalizacija.

Nadalje, postoje različiti razlozi leksičkoga posuđivanja. Najčešći je razlog posuđivanje iz potrebe da se imenuju novi pojmovi. Na taj se način popunjavaju *leksičke praznine* ili se uvode riječi koje točnije opisuju pojedini pojam. Kao primjer toga, Turk (2013) navodi posuđenicu *intervju* koja je preuzeta iz engleskoga jezika (*interview*). U hrvatskome jeziku najsličnija domaća riječ bila bi razgovor, ali ipak postoji značajna razlika između tih dvaju pojmova. Dakle, *intervju* jest razgovor, ali on ima svrhu prikupljanja podataka. Takve se posuđenice prema Turk (2013: 36) nazivaju denotativne, potrebne ili kulturne posuđenice. Još jedan od razloga posuđivanja jest ugledanje na prestižne jezike. To su riječi koje su uglavnom preslike već postojećih riječi u jeziku primaocu. Takve se

posuđenice nazivaju konotativne, temeljne ili posuđenice iz luksuza (Turk, 2013: 36). Drkljača Margić (2011) navodi primjere za tu vrstu posuđenica. Neke su od njih engleske riječi *manager* i *coach* koje zvuče privlačnije od hrvatskih riječi *voditelj* i *savjetnik*.

Nadalje, svi europski jezici imaju zajednički leksički fond. Njega Rudolf Filipović naziva središnjim europskim rezervoarom u kojem se nalaze riječi iz raznih europskih jezika. Svaki je jezik u taj rezervoar dodavao pojmove kojima je njihova civilizacija doprinijela europskoj civilizaciji. Tako je svaki europski jezik u središnjem europskom rezervoaru mogao posegnuti za potrebnim riječima (Turk, 2013).

Slijedi fonološka prilagodba posuđenica kojom se uklanjaju razlike između fonološkog sustava jezika davaoca i jezika primaoca. U toj se prilagodbi fonemi iz jezika davaoca na osnovi izgovorne sličnosti zamjenjuju fonemima iz jezika primaoca. Taj se proces naziva fonemskom supstitucijom. Ipak, postoje okolnosti u kojima jezik primalac može zajedno s preuzetim riječima primiti i strane foneme. Ta se pojava naziva importacijom fonema. Rudolf Filipović (1986) ističe kako importacija fonema nije nekontrolirana i potpuno slobodna te da je fonetski uvjetovana. On također smatra da postoje različiti uvjeti pod kojima se provodi importacija fonema te ih je svaki put potrebno posebno odrediti. Nadalje, fonološka prilagodba uključuje i naglasnu prilagodbu te se tako riječi iako se jednako pišu, drukčije izgovaraju, primjerice engl. *pilot* te hrv. *pilot*. Prilikom posuđivanja mijenjaju se i grafemi koji ne postoje u jeziku primaocu te se zamjenjuju najbližim mogućim grafemima. U hrvatskome jeziku postoji dosta takvih primjera, pogotovo s anglicizmima. Dujmović-Markusi i Pavić-Pezer (2009) kao primjer navode englesku riječ *show* koja se u hrvatskome jeziku zapisuje u obliku *šou*.

Zatim slijedi morfološka prilagodba. Turk (2013) navodi da postoje različiti stavovi o morfološkom posuđivanju. Jedan dio jezikoslovaca smatra da se morfološki elementi ne mogu prenositi iz jednoga jezika u drugi, a dio njih smatra da je ograničeno morfološko posuđivanje moguće u određenim uvjetima. Uzvici se mogu neograničeno prenositi iz jednoga jezika u drugi, a posuđivanje nastavaka nije moguće jer sprezanje i sklonidba čine zatvoren sustav. Tijekom morfološke prilagodbe pojedinim se posuđenicama na stranu osnovu dodaje domaći nastavak. Na taj se način one uklapaju u određenu sklonidbenu vrstu. Kao primjer autori Dujmović-Markusi i Pavić-Pezer (2009) navode njemačku riječ *Lade*. Na njezinu se osnovu dodaje nastavak *-ca* od čega nastaje posuđenica *ladica*. U hrvatskome se jeziku takva imenica sklanja kao imenica ženskoga roda e-vrste (Dujmović-Markusi i Pavić-Pezer, 2009).

Postoji još jedna vrsta prilagodbe, a to je značenjska. Karakteristično je da riječ može imati jedno ili više značenja. Posuđivanjem ta riječ ne mora zadržati isto značenje, već ona može biti užega ili širega značenja od onoga što ga je imala u jeziku davaocu. Dujmović-Markusi i Pavić-Pezer kao primjer užega značenja navode riječ *tost* (engl. *toast*). U jeziku davatelju, ta riječ označava 'pržene kriške kruha; pržiti, grijati', daok u jeziku primatelju (hrvatskome jeziku) *tost* označava 'narezan kruh koji se jede ugrijan ili pržen'. S druge strane, kao primjer širega značenja naveden je konjak (fr. *cognac*) koji u francuskome, odnosno jeziku davatelju označava 'vrstu žestokoga pića iz pokrajine Cognac u Francuskoj'. U hrvatskome, odnosno jeziku primatelju, taj se pojam odnosi na 'svaki takav proizvod bez obzira na geografsko porijeklo' (2009: 66-67).

Dujmović-Markusi i Pavić-Pezer (2009) navode podjelu posuđenica u nekoliko skupina ovisno o jeziku iz kojega dolaze te izrazu. S obzirom na jezik iz kojega dolaze, posuđenice mogu biti: grecizmi, latinizmi, germanizmi, anglizmi, galicizmi, talijanizmi, hispanizmi, hungarizmi, turcizmi, rusizmi, bohemizmi, polonizmi te luzitanizmi itd.

S obzirom na izraz posuđenice mogu biti internacionalizmi, egzotizmi te eponimi. Internacionalizmi su posuđenice koje imaju slično značenje i izraz u više različitih jezika. Egzotizmi i eponimi su posuđenice koje će biti detaljnije opisane u nastavku ovoga rada.

Nadalje, Frančić, Hudeček i Mihaljević (2006) navode podjelu posuđenice prema stupnju prilagodbe hrvatskomu jeziku. One se tada dijele na prilagođenice, usvojenice i tuđice. Prilagođenice su posuđenice koje su se hrvatskomu jeziku prilagodile glasovno, sklonidbeno i naglasno. Jedan je od primjera engl. *information* → hrv. *informacija*. Usvojenice su riječi koje su se potpuno uklopile u hrvatski jezik. Primjer usvojenice je tur. *kerevet* → hrv. *krevet*.² Tuđice su riječi koje smo posudili iz drugih jezika te su one zadržale neka svojstva izvornoga jezika, ali su se glasovno prilagodile našem jeziku, primjerice engl. *shopping* → hrv. *šoping* (Frančić, Hudeček i Mihaljević, 2006).

² Izvorno od grčkoga *krábbatos*.

3. Egzotizmi

3.1. Definiranje egzotizama i njihova podjela

Prilikom kontakta jednoga jezika s drugim govornici se susreću s novim i različitim kulturama, običajima te društveno-političkim iskustvima. Upravo se to odražava na leksik, odnosno to je često razlog zašto pojedinci moraju rabiti određene strane riječi kada govore o kulturi, običajima, zanimanjima te svakodnevicu drugih država. Primjeri su toga japanski *kimono*, škotski *kilt*, talijanske *lasanje* i nizozemski *tulipan* jer ne postoje drugi nazivi kojima se oni mogu zamijeniti. Zapravo, može se reći da te riječi označavaju posebnosti pojedinoga naroda. One se nazivaju egzotizmima. U korijenu riječi egzotizam nalazi se grčka riječ *exotikos* koja znači ‘onaj što se nalazi izvan’ (Samardžija, 1989: 78). STRUNA³ nudi definiciju pojma egzotizam: „posuđenica koja označuje osobnosti pojedinoga naroda i ne može se zamijeniti domaćom riječju.“ *Rječnik stranih riječi* bilježi da je egzotizam „(grč. *exothern* izvana) tuđica, strana riječ“ (Klaić i sur., 1998: 346). Definicija egzotizma može se pronaći i u *Enciklopedijskom rječniku lingvističkih naziva* u kojem Simeon navodi „– izvana, napolju – tuđica, strana riječ *kl.*“ (1969: 259) *Veliki rječnik hrvatskoga standardnog jezika* (dalje; VRH) u lingvističkom smislu definira egzotizam kao „leksički element iz stranoga jezika (posuđenica) koji označava strani kulturološki pojam, obično s Dalekoga istoka“ (2015: 254).

Važno je napomenuti i kako broj egzotizama u pojedinome jeziku ovisi o jačini veze među jezicima, a ne o „veličini“ jezika. Drugim riječima, egzotizmi nisu dokaz o bogatstvu leksika pojedinoga jezika. Kao primjer može se uzeti hrvatski jezik koji ima mnogo više egzotizama preuzetih iz ruskoga negoli iz engleskoga, koji je danas leksički najutjecajniji jezik na svijetu. Nadalje, potrebno je spomenuti i da su egzotizmi najčešće jednoznačni, što im zapravo ograničava uporabu, a ujedno je to i njihov najveći nedostatak (Samardžija, 1989).

Egzotizmi se upotrebljavaju u svim područjima ljudskoga života, bilo to u kulturi, politici, povijesti, umjetnosti ili svakodnevicu. S druge strane, u jezikoslovnoj su literaturi malo raščlanjivani. Jezik je dinamičan sustav koji karakteriziraju česte promjene. One utječu i na egzotizme pa su neki od njih nestali iz uporabe. Srećom, većina egzotizama ostala je zabilježena i sačuvana te ju je moguće proučavati (Nosić, 2012).

³ STRUNA je terminološka baza hrvatskoga strukovnog nazivlja u kojoj se sustavno prikuplja i tumači nazivlje različitih struka radi izgrađivanja i usklađivanja nazivlja na hrvatskome jeziku.

Egzotizmi se prema *Hrvatskome jezičnome savjetniku* mogu podijeliti na nekoliko skupina: „specifična jela (*špageti*), pića (*tekila*), narodnu nošnju ili njezin dio (*kimono*), glazbala (*bendžo*), narodne pjesme i plesove (*kazačok*), narodne običaje, igre i svečanosti (*korida*), građevine i obitavališta (*hacijenda*), plovila (*katamaran*), novčane jedinice (*rupi*), posebnosti biljnog i životinjskog svijeta (*emu*), klimatsko-zemljopisne posebnosti (*pasati*), ustanove (*kibuc*), zanimanja, zvanja, zbivanja (*kamikaza*) itd.“ (1999: 298)

Na sličan se način ističu vrste egzotizama u mrežnom *Jezičnom savjetniku* Instituta za jezik i jezikoslovlje: „Budući da označuju pojmove koji pripadaju tradiciji drugih naroda, u hrvatskome se jeziku ne zamjenjuju domaćim riječima, nego se fonološki i pravopisno prilagođuju hrvatskomu jezičnom sustavu. Egzotizmi označuju nastambe (*iglu, hacijenda, pagoda, kibuc*), pića (*mastika, sake, sangrija, tekila*), jela (*kus-kus, makaroni, njoki, suši, špageti*), odjeću (*bolero, kilt, kimono*), kulturu i običaje (*flamenko, ikebana, kabuki, kazačok, sirtaki*).“

Promatrajući ove popise egzotizama, može se zaključiti da posuđeni leksik u hrvatskome jeziku pridonosi leksikostilističkoj zanimljivosti i civilizacijsko-kulturnoj koristi (Samardžija, 1989).

3.2. Prilagodba egzotizama u jeziku primaocu

Kao vrste posuđenica, egzotizmi u jezik primalac pristižu dvama načinima koji su karakteristični za posuđivanje leksema. To su „izravno iz jezika davaoca ili posredno, preko trećeg jezika, jezika kulturnog i civilizacijskog posrednika“ (Samardžija, 1989: 79). Autor također navodi da nije važan način na koji neki egzotizam dospije u hrvatski jezik (jer oni uglavnom čuvaju svoj prvotni formativ), ali je potrebna pravopisna i minimalna morfološka prilagodba. Ipak, način posuđivanja postaje važan kada jezično posredništvo ima nekog odraza u jeziku primaocu. Kao primjer toga, Samardžija (1989) navodi homonimski par *láma*. S jedne strane, ona predstavlja devu (peruansko-španjolskog podrijetla), a s druge svećenika – redovnika (tibetanskog podrijetla).

Prilikom zapisivanja egzotizama javljaju se jezične dvojbe. Jedna od njih glasi: Treba li egzotizme zapisivati izvorno ili prema izgovoru? Odgovor na to pitanje sasvim je jasan, egzotizme treba pisati fonološki jer se izvorno pišu samo imena. Promatrajući primjere egzotizama, može se uočiti da su se govornici naviknuli fonološki zapisivati riječi poput kroasan, fjord, lazanje. S druge strane, u praksi se mogu pronaći i primjeri etimološkoga načina pisanja, poput *pizza, country* itd. Ponekad se etimološki način pisanja rabi kako bi se

izbjegla homografija te za „nove ili još neprilagođene riječi koje u hrvatski dolaze iz jezika pisanog latinicom” (*Hrvatski jezični savjetnik*, 1999: 298).

Evo kako hrvatski normativni priručnici određuju odnos prema egzotizmima. U pravopisnom poglavlju o pisanju stranih riječi suautori Babić i Moguš navode sljedeće:

a) iz jezika koji se služe latinicom navode se primjeri egzotizama: npr. *njoki*, ali i *pizza* (2011: 47)

b) iz jezika koji se služe drugim pismima kao primjeri navode se i neki egzotizmi:

„Iz ostalih jezika koji se ne služe ili se i nisu služili latinicom, japanskoga, kineskoga i ostalih egzotičnih jezika, opće imenice najčešće su u hrvatski preuzete preko jezika posrednika, grčkoga, latinskoga i ostalih zapadnoeuropskih jezika i pišu se kao pohrvaćenice, tj. po našem izgovoru: *ajatolah*, *beduin*, *baobab*, *bungalov*, *čaj*, *džungla*, *džunka*, *đumbir*, *faraon*, *ginko*, *haski* (eskimski pas), *juka* (biljka i tkanina od nje), *jurta*, *kajak*, *kakadu*, *kakao*, *kalif*, *kanu*, *kasava* (vrsta dinje), *kefir*, *kikiriki*, *kivi*, *kokos*, *kopra* (kokosovo ulje), *papaja*, *papiga*, *papir*, *puma*, *rabarbara*, *sake*, *sezam*, *sisal* (biljka i vlakna od nje), *špinat*, *tabu*, *tajfun*, *tofu*, *vanilija* (...)

Športovi: *džiju-džicu*, *džudo*, *kungfu*, *tekvando* (...)

Zato je sustavnije pisanje *ilang-ilang* nego *ylang-ylang* (biljka u ist. Indiji, ulje od te biljke), *feng šui*, nego *fengshui*, *ši-take*, nego *shii-take*, *suši* (japansko jelo), nego *sushi*, *cunami* nego *tsunami* (veleval), drugo je japansko prezime Tsunemi.“ (Babić i Moguš 2011: 55)

Isto propisuje i *Hrvatski pravopis* Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje. On navodi da se egzotizmi pišu fonetizirano, odnosno prilagođeno hrvatskomu jeziku. Neki su od navedenih primjera: „*boršč*, *karpačo*, *kečap*, *kefir*, *kroasan*, *kus-kus*, *lazanje*, *makaroni*, *njoki*, *paelja*, *sejtan*, *sendvič*, *suši*, *špageti*, *tofu*, *tortilja burbon*, *džin*, *kapučino*, *mastika*, *sake*, *sangrija*, *šampanjac*, *tekila*, *viski*, *votka* (...) *džiju-džicu*, *džudo*, *karate*, *kjokušin*, *kungfu*, *šotokan* (...) *emir*, *gejša*, *lord*, *nindža*, *samuraj*, *šah*, *šeik*, *šerif*, *šogun*, *bumerang*, *jatagan*, *šuriken*, *tomahavk*, *cunami*, *džihad*, *fengšui*, *ikebana*, *kabuki*, *kibuc*, *origami*, *polder*, *vudu*.“ (pravopis.hr) *Hrvatski pravopis* Instituta za jezik i jezikoslovlje također navodi da se gastronomski egzotizmi, koji pripadaju posebnostima drugih naroda, ne trebaju pisati izvornom grafijom: „Engleske riječi *muffin*, *sandwich*, talijanske riječi *capuccino*, *carpaccio*, *gnocchi*, *lasagne*, *spaghetti*, francuska riječ *croissant* grafijski se, fonološki, morfološki i pravopisno prilagođuju hrvatskomu jezičnom sustavu. Pravilno ih pišemo ovako: *mafîn*, *sendvič*, *kapučino*, *karpačo*, *njoki*, *lazanje*, *špageti*, *kroasan*.“ (pravopis.hr) Ipak, taj je pravopis izdvojio i iznimke za to pravilo. To su riječi *pizza* i *pizzeria*. One su u hrvatski

standardni jezik preuzete u izvornom obliku te se ne prilagođuju zbog sociolingvističkih razloga.⁴ Za razliku od Babić-Moguševa, u kojem takva propisa nema, u ovom je pravopisu još navedeno da ih je potrebno pisati kosim slovima jer se tako označava njihova pravopisna neprilagođenost. Također je naveden način njihove sklonidbe: „U sklonidbi im se dodaju padežni nastavci u skladu s pravilima hrvatskoga standardnog jezika. Imenica *pizza* ženskoga je roda i u kosim se padežima sklanja ovako: G *pizze*, DL *pizzi*, A *pizzu*, I *pizzom*. Imenica *pizzeria* ženskoga je roda, a u sklonidbi se u kosim padežima između dvaju završnih samoglasnika umeće j: G *pizzerije*, DL *pizzeriji*, A *pizzeriju*, I *pizzerijom*.“ (pravopis.hr)

Zaključno, iz tih je pravila očito da hrvatski normativni priručnici traže fonetiziranje, a u jezičnoj se praksi nerijetko postupa drugačije. To je osobito uočljivo u gastronomskih egzotizama poput *muffin*, *quiche* itd. To će se oprimjeriti i u raščlambi izabranih primjera iz novinsko-publicističkoga stila.

⁴ Samardžija kao mogući etički razlog navodi i neugodnu homografiju (1989: 80).

4. Eponimi

4.1. Definiranje eponima

Kao što je već istaknuto, eponimi su također vrsta posuđenica. Riječ eponim potječe iz grčkoga jezika. Njezino se značenje može provjeriti i u *Rječniku stranih riječi*: „onaj po kojem je nešto nazvano, koji daje nečemu ime (kao što je, primjerice, u Ateni bio prvi arhont po kojem je tekuća godina dobivala ime, u Sparti prvi efor, u Tebi prvi beotarh)“ (Klaić i sur., 1998: 394). STRUNA definira da je eponim „opća imenica koja je nastala od vlastitoga imena ili prezimena.“ Mršić (2000) u *Eponimskom leksikonu* nudi širi teorijski okvir o eponimima. Ističe se da su se eponimima prvotno nazivale osobe po kojima se u grčkoj kronologiji označavaju davatelji imena što je i oprimgjereno. Međutim, vrlo brzo riječ eponim postaje polisemična, tako da može označavati imenodavatelja (aktivno značenje), ali i imenoprimatelja (pasivno značenje). Stoga Mršić navodi detaljniju definiciju eponima: „njime se prvotno nazivaju osobe po čijem se imenu u Grčkoj kronologiji označavaju godine, odnosno *davatelji* (ne imenodavatelji!) imena. To je u Ateni bio prvi arhont, u Sparti efor (...) Zapravo su to nazivi koje dotičnoj kronologiji daju službeni ljudi, dakle, drugi ljudi, ali po tom čovjeku. Međutim, riječ eponim već vrlo rano postaje polisemična, i to, rekli bismo, upravo antonimski polisemična, tako da može označiti, osim imenodavatelja i imenoprimatelja.“ (2000: 5) Nadalje, Nosić (2011) također ističe da eponim ima dva značenja, zapravo može predstavljati imenodavatelja ili imenoprimatelja. Imenodavatelj može biti neka stvarna ili izmišljena osoba, narod, država, odnosno sve što nosi ime. Nadalje, imenoprimatelj može biti bilo tko ili što, odnosno osoba, stvar, razdoblje, narod, vjera, teorija itd. Slična je definicija eponima i u *Velikom rječniku hrvatskoga standardnog jezika*, gdje ga se u povijesnom kontekstu ističe kao davatelja imena u antičkoj Grčkoj; prošireno je tako eponim i „onaj koji daje svoje ime“, ali i „ono što se po komu naziva“, a u lingvističkom je smislu eponim „apelativ koji je postao od vlastita imena“ (2015: 276)

Eponimi su značajni za povijest i kulturu pojedinoga naroda, ali i svijeta općenito. Kao i egzotizme, možemo ih pronaći u svim područjima našega života. Stoga se, kao što navodi Nosić (2011), njima nazivaju biljke (*degenija*), životinje (*doberman*), odjeća (*chanel*), obuća (*martensice*), frizure (*tarzanica*), jela (*tatarski biftek*), pića (*Martini*), bolesti (*Alzheimerova bolest*), automobili (*jeep*), glazbala (*saksofon*), mjerne jedinice (*amper*), države (*Kolumbija*), kontinenti (*Amerika*) itd.

4.2. Apelativizacija i antonomazija

Potrebno je objasniti nekoliko pojmova koji su važni za bolje razumijevanje eponima. Prvi je apelativizacija kao proces u kojem vlastito ime postaje općom imenicom te tako gubi sve oznake koje razlikuju vlastito ime od apelativa. Te su oznake „individualna referencija i identifikacijska funkcija“ (Znika i Znika, 2004, 575). Stoga se može reći da se određeni pojam, nakon apelativizacije, više ne odnosi na pojedinca po kojem je dobio ime, već na samu identifikaciju toga predmeta. Ponekad se referencijalna funkcija nekoga imena potpuno gubi pa te riječ prelazi u apelativ i više nema jednaku vezu s referentom. Takvi se izrazi nazivaju eponimima. Apelativizacija se, stoga, može objasniti i kao proces u kojem eponim postaje opća imenica te tada mijenja svoje značenje i postaje brojiv (može se izraziti u jednini i množini) (Znika, 2004). Barac-Grum (1990) navodi dva razloga apelativizacije. Prvi su jezični razlozi. Tada apelativi nastaju kao potreba za imenovanjem nekoga novoga pojma (npr. biljke, životinje i sl.). Također, razlozi apelativizacije mogu biti i izvanjezični. Takvim se apelativima najčešće izražava tradicija, kultura i dostignuća pojedinoga naroda.

Sljedeći pojam koji je potrebno objasniti stilska je figura antonomazija. To je riječ grčkoga podrijetla čije je značenje „opisivanje kod kojega se umjesto zajedničkog imena u govoru upotrijebi vlastito ime, npr. Demosten ili Ciceron umjesto 'veliki govornik'“ (Klaić i sur., 1998: 94). Vlastito ime može se zamijeniti apelativom, epitetom ili perifrazom. To se još naziva pravom ili antičkom antonomazijom. S druge strane, antonomazijom se može smatrati i obrnut proces u kojem se skup osobina zamjenjuje vlastitim imenom. Takav se oblik naziva vosijanskom antonomazijom. Ona je nazvana po nizozemskome retoričaru Gerardusu Vossiusu. Potrebno je istaknuti to da vosijanska antonomazija može postati frazemom koji svojim dugim korištenjem prelazi u leksikaliziranu antonomaziju, odnosno postaje eponim. Antonomazije su u prošlosti najčešće nastajale po imenima osoba i mjesta vezanih uz mitologiju, Bibliju i književnost, a u današnje su vrijeme najčešće vezane uz film, šport, glazbu itd. Nadalje, antonomaziju je lako objasniti oprimjerivanjem. Primjer prave ili antičke antonomazije jest *Pjesnik*. Pod tim pojmom Grci su podrazumijevali Homera, a Rimljani Vergilija. Upravo je tu nastao problem jer je teško osmisliti izraze koji će se duže vrijeme i na svim područjima odnositi na jednu osobu. Nešto noviji primjer, a i dalje poznat, jest *Bič Božji* koji se odnosi na Atilu. On je nastao po hunskom vođi iz 5. st., a simbolizira okrutnost. U novije vrijeme, kao što je već spomenuto, česte su antonomazije u športu. Tako je hrvatska skijašica Janica Kostelić nazvana *Snježnom Kraljicom*. Jedna je od najpoznatijih vosijanskih antonomazija *Brut* ili *Juda*. Ti se izrazi upotrebljavaju kada se pojedinu osobu želi nazvati

izdajnikom. Također, da bi se ti izrazi mogli rabiti, oni moraju biti opće poznati većini stanovništva toga kulturnoga kruga (Grgić i Nikolić, 2011).

4.3. Eponimizacija

Stilistička figura antonomazija u jezikoslovlju se naziva eponimijom, a u osnovi je riječ o istoj pojavi. Eponimizacija je naziv za proces u kojem nastaju eponimi od imena osobe, odnosno imenodavatelja. U tome procesu eponim i imenodavatelj mogu biti povezani na tri načina: izravno, neizravno ili arbitrarno. Na izravan su način povezani ako eponim izražava djelatnost imenodavatelja. Njihova je veza neizravna ako je eponim blizak području djelatnosti imenodavatelja. Zatim slijedi treći način povezivanja, u kojem eponim ne izražava područje djelatnosti imenodavatelja (Ravlić, 2006).

Važno je istaknuti kako se eponimizacija „jezično odvija na nekoliko načina“ (Ravlić, 2006: 1153). Najjednostavniji je onaj u kojem imenodavatelj postaje imenoprimateelj, odnosno eponim. Jedina je razlika u tome što se eponim piše malim slovom (npr. Aspirin – *aspirin*). Ponekad se eponim treba slovopisno i pravopisno prilagoditi jeziku koji ga prima (npr. Joule – *džul*). Promatrajući ove eponime, koji su široj populaciji poznati, može se reći da je upravo to najveće priznanje imenodavatelju i njegovu radu. Međutim, ponekad se ta veza između imenodavatelja i imenoprimateelja gubi te ju najčešće poznaju samo znalci (npr. Vulkan – *vulkan*⁵). Još jedan od načina eponimizacije jest taj da eponim nastaje kao izvedenica iz imena. To se najčešće odnosi na pojedini postupak, proces itd. Primjer je za takav način eponimizacije *pasterizacija* (postupak u kojem se namirnice izlažu temperaturi od 55 do 70 °C radi produženja roka trajanja – ime dobila po kemičaru Louisu Pasteuru). Nadalje, postoji i treći način eponimizacije u kojem se eponim sastoji od dviju ili više riječi. Njime se daje zasluga imenodavatelju za njegov rad i doprinos (npr. *Alzheimerova bolest* – dobila ime po njemačkome neurologu Aloisu Alzheimeru koji ju je prvi opisao) (Ravlić, 2006).

Postoje brojne prednosti koje nudi eponimizacija. Jedna je od njih učinkovitost uporabe eponima, što je jednostavnije od objašnjavanja pojedinih pojmova i procesa. Na takav će se način smanjiti mogućnost pogrešne interpretacije onoga što je rečeno. Zatim, pomoću eponimizacije bolje razumijemo kako su pojedine znanstvene spoznaje nastale te kako su se proširile. Još je jedna od prednosti činjenica da se na takav način odaje priznanje imenodavatelju. To je zapravo i najviši stupanj priznanja znanstvenikovu radu jer njegovo

⁵ Vulkan je dobio ime po rimskom bogu vatre Vulkanu. (Mršić, 2000: 303)

ime i doprinos ostaju poznati i nakon njegove smrti. Ipak, eponimizacija je dugotrajan proces u kojem eponim mora biti prihvaćen i potvrđen te ga je potrebno održavati u uporabi. S druge strane, eponim ne mora značiti da će nečije ime ostati zapamćeno dugo vremena. Primjer je toga francuski kemičar Georges Denies koji je, iako je velik broj eponima povezanih s njegovim imenom, ostao zapamćen samo manjemu krugu ljudi. Isto tako, dosta uspješnih znanstvenika nikada nije dobilo takvu čast pa se eponimi i ne mogu smatrati isključivim priznanjem za velike zasluge. Nadalje, ponekad eponim ne otkriva potpunu istinu o porijeklu riječi. Najpoznatiji je primjer Amerika koju je zapravo otkrio Kristof Kolumbo (tal. Cristoforo Colombo). Nakon njega na taj je kontinent došao Amerigo Vespucci, po kojem je Amerika dobila ime. Ostaje nedoumica zašto se Amerika ipak ne zove Kolumbija. Iz toga se primjera može zaključiti da imenodavatelj ne mora biti osoba koja je začetnik neke ideje ili procesa, već to može biti i osoba koja ju je proslavila (Ravlić, 2006).

Suprotno tomu, postoje i kritike vezane uz eponimizaciju. Proučavajući eponime, lako nam je uočiti jednu od njih. To je mali broj eponima koji su nazvani po ženama, odnosno puno se više zasluga u području znanosti pridaje muškarcima. Nadalje, često pojedina otkrića znaju biti rezultat rada i istraživanja nekoliko autora. Ponekad su ti autori i iz različitih zemalja pa je teško odrediti po kojem autoru ili državi će se nazvati takvi eponimi. Zatim, jedan od nedostataka, povezan s današnjim svijetom koji karakteriziraju česte promjene, jest činjenica da eponimi brzo nestaju iz uporabe. Stoga ostaje malen broj eponima koji se održe u uporabi (Ravlić, 2006).

4.3.1. Eponimizacija u znanosti

Opsežan pregled korpusa hrvatskih i međunarodnih eponima daje Mršić u svojem *Eponimskom leksikonu*. Uočava se pritom da je „većina eponima u hrvatski jezik posuđena (i potom prilagođena), a samo je nekoliko vlastitih (*gajica, glembajevština, jelačić / jelačićka, mačekovac, penkala, šubašić, titovka*⁶). Eponimizacijom je dobio naziv dio društvenih i umjetničkih pokreta, dio kemijskih elemenata, floronima, tehničkih izuma, mjernih jedinica i vrsta oružja, ali ih ima i u drugim leksičkim slojevima i nazivljima.“ (Samardžija 2019: 154)

U jezikoslovlju se, kao i u ostalim znanstvenim područjima, također zatječu eponimi. Poznati talijanski leksikograf Ambrogio Calepino (Calepio) bio je autor opsežnoga latinsko-talijanskoga rječnika objavljena 1502. godine. Zbog novoga pristupa obradi građe taj je njegov rječnik tijekom 16. stoljeća stekao priličnu popularnost, bio je objavljivana dvadesetak puta, a nasljedovatelji, prerađivači i priređivači poslije su početnim dvama dodavali i brojne druge jezike (Samardžija, 2019: 6). Tako se autorovo prezime počelo rabiti kao eponim u značenju 'rječnik latinskoga jezika' *Eponimski leksikon* također nudi objašnjenje eponima *calepin*: „Opći naziv za 'rječnik', nastao prema imenu talijanskog leksikografa Ambrogia Calepinusa (?-1511), koji je bio fratar. Objavio je 1502. godine latinsko-grčki⁷ leksikon, proširen na talijanski, francuski i španjolski jezik. Bazelsko izdanje iz 1590. godine sadrži 11 jezika.“ (Mršić, 2000: 63) Taj eponim rabi primjerice Samardžija kada rječnik franjevca Josipa Jurina opisuje kao „nedovršeni trosveščani trojezični *kalepin* koji je ostao u rukopisu“ (Samardžija, 2019: 63). Vidljiva je pritom i razlika u prilagodbi toga eponima, u Mršića je *calepin*, a u Samardžije pohrvaćeno *kalepin*.

U hrvatskom, i širem slavenskom, kontekstu iz jezikoslovnoga su područja poznata još barem dva eponima: *Klaić* i *Skok*. Bratoljub Klaić, zajedno s filozofima Valentinom Putancem i Antunom Šimčikom te nekoliko suradnika za strukovna nazivlja, izradio je sredinom 20. stoljeća rječnik s mnogo novih riječi, izraza i kratica (Samardžija, 2019). Na sljedećim je izdanjima radio sam, mijenjao je naslov, širio opseg te je to postao najizdavaniji rječnik u hrvatskoj leksikografiji. „Klaićev je rječnik tijekom vremena postao nastolnom knjigom mnogoga pripadnika hrvatske jezične zajednice pružajući mu pouzdane obavijesti o podrijetlu, izgovoru i značenju više desetaka tisuća posuđenica, dijelom uz potvrde iz jezika djela hrvatskih književnika. Sve je to dovelo do toga da se Klaićevo prezime od nekoga

⁶ Tomu malobrojnomu popisu mogao bi se još dodati *dalmatiner, dalmatika, degenija, Gavellino kazalište, Klaić* i sl.

⁷ Samardžija bilježi malo drugačije – da je rječnik u osnovi bio latinsko-talijanski te da mu je kao prvi sljedeći jezik dodan grčki, v. 2019: 6.

vremena počelo rabiti kao eponim u značenju ‘rječnik posuđenica’“ (Samardžija, 2019: 142). U *Eponimskom se leksikonu* može pronaći eponim *Klaić* koji se objašnjava na sljedeći način: „Sinonim za rječnik stranih riječi, tuđica i posuđenica, kao donedavna (1999) jedini takav rječnik u Hrvata, a prema imenu autora *dr. Bratoljuba Klaića* (1909-1983). Čitaocima pruža kratka i jasna tumačenja stranih pojmova u hrvatskom govoru, književnosti i znanosti. U novije vrijeme javljaju se i drugi takvi rječnici.“ (Mršić, 2000: 163)

Sredinom 20. stoljeća Petar Skok započeo je pisati opsežni etimološki rječnik hrvatskoga jezika, a djelo je dovršio i za tisak priredio Valentin Putanec. Skokov *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika* objavljen je sedamdesetih godina 20. stoljeća u četirima knjigama. Skokovo je prezime tako postalo eponim za etimološki rječnik (Mršić, 2000: 271). „Podatak da je ta leksička građa uzimana iz etimoloških rječnika i druge građe sedamdesetak jezika jasno posvjedočuje širinu Skokova poredbenoga etimološkog zahvata. U rječniku je objašnjena etimologija velikoga broja primarnih i „skrivenih“ natuknica (oko 150 000 riječi), dijelom iz dijalekata i pasivnoga leksika. Sve je to doprinijelo ugledu Skokova djela u slavističkim okvirima, a prezime mu, ne samo među jezikoslovcima, pretvorilo u eponim.“ (Samardžija, 2019: 147-148)

Nadalje, prezimena autora pojedinih dvojezičnih rječnika koji su doživjeli brojna izdanja također su se u hrvatskoj komunikacijskoj praksi počela rabiti eponimno – primjerice Filipovićevo ili Bujasovo u kontekstu englesko-hrvatskih i hrvatsko-engleskih rječnika (Samardžija 2019: 253).

Proučavajući eponimizaciju, neizbježno je spomenuti američkog sociologa Roberta Mertona koji je „dao pionirski doprinos sociologiji eponimizacije“ (Ravlić, 2006: 1152). Također je poznat po stvaranju i objašnjenju eponima *Matejev efekt*. Taj je eponim dobio naziv po evanđelistu Mateju koji je zapisao da oduzimajući onima koji nemaju, ljudi daju onima koji imaju. Promatrajući to sa stajališta znanosti, moglo bi se reći da cjenjeniji znanstvenici dobivaju veća priznanja. Ipak, istraživanja su potvrdila da jako važna otkrića i radovi u području znanosti dobivaju priznanje bez obzira na to je li neki autor već poznat ili nije. S druge strane, potvrđeno je da će se doprinosi autora, koji su poznatiji te imaju dobru znanstvenu reputaciju, brže proširiti za razliku od onih autora koji ju nemaju (Ravlić, 2006: 1159-1160).

Nadalje, eponimi se mogu pronaći u različitim znanostima. U prirodnim i tehničkim znanostima eponimi su najčešće dobili ime po osobi koja je zaslužna za napredak znanosti pa se može reći da oni imaju pozitivno značenje. Također, većina njih je u uporabi te će se tamo najvjerojatnije i zadržati. Često u prirodnim znanostima susrećemo eponime u nazivima

mjernih jedinica. Takvi se eponimi uglavnom sastoje od jedne riječi te se pišu malim slovima i transkribiraju. Naravno, tu i dalje postoje kolebanja koja će biti objašnjena u poglavlju *Eponimi i jezična norma*. Primjeri su eponimnih naziva mjernih jedinica *om* (mjerna jedinica za električni otpor nazvana po njemačkome fizičaru Georgu Ohmu) i *vat* (mjerna jedinica za snagu nazvana po škotskome inženjeru i izumitelju Jamesu Wattu). Eponime još pronalazimo i u nazivima disciplina, sustava, zakona, načela, teorija, povezanih pojava i dr. Takvi su eponimi primjerice *Newtonovi zakoni* (odnose se na zakone gibanja nazvane po engleskome znanstveniku Isaacu Newtonu) i *Bernoullijevo načelo* (odnosi se na fluidni tlak i brzinu strujanja, a nazvan je po švicarskomu matematičaru i fizičaru Danielu Bernoulliju) itd.

U društvenim znanostima eponimizacija ne mora biti samo nagrađivanje pojedinaca koji su zaslužni za napredovanje pojedinoga područja, već to može biti i etiketiranje za neko neprihvatljivo ponašanje. Također, eponimi mogu nastati izravno i neizravno, odnosno mogu ih stvoriti pojedinci iz svojega imena ili drugi ljudi njima u čast. Česti su eponimi u društvenim znanostima nazivi za teoreme i zakone (npr. *Engelovi zakoni*, *Ricardov teorem*), krivulje i koeficijente (npr. *Lafferova krivulja*) itd. Zatim, eponimi u znanosti ne moraju nastati po imenu osobe koja je zaslužna za pojedini zakon, već je u pravu karakteristično i nastajanje eponima po imenu žrtve nekoga postupka. Primjer je eponim *Meganin zakon* koji je nazvan po osmogodišnjoj djevojčici Megan Kanka koja je bila žrtva ubojstva (Ravlić, 2006).

4.4. Vrste eponima

Ravlić (2007) navodi i objašnjava nekoliko podjela eponima – s obzirom na to koliko su rasprostranjeni, kolika je veza između eponima i osobe po kojoj su nastali, njihovu trajanju te možemo li iz njih saznati istinu o njihovu podrijetlu. Prema prvoj podjeli, eponime dijelimo na:

1. internacionalne ili svjetske eponime – one koji se upotrebljavaju u čitavom svijetu. Primjer takvoga eponima je *amper* (A), on označava jakost električne struje, a dobio je ime po francuskom fizičaru i matematičaru André-Marie Ampèreu.
2. regionalne eponime – upotrebljavaju se unutar jedne regije. Primjer je eponim *hrvatska ćirilica* koji je naziv dobio po slavenskom apostolu Konstantinu Ćirilu.
3. lokalne eponime – najuže područje uporabe nekoga eponima. Ta vrsta eponima karakteristična je za početak svakoga eponima. Poslije se on može proširiti na regionalni ili internacionalni eponim (Ravlić, 2007: 932).

Nadalje, eponimi se s obzirom na vezu između eponima i osobe po kojoj su nastali još dijele i na:

1. prave ili potpune eponime – ne postoji veza između eponima i osobe po kojoj je on nastao. Takav je eponim *žilet* koji je dobio ime po K. C. Gilletteu koji je izumio sigurnosnu britvicu za brijanje, a danas se taj pojam rabi za svaku britvicu.
2. nepotpune eponime – daje zasluge ili doprinos osobi ili instituciji po kojoj je nazvan. Primjer je eponim *herc* koji označava mjernu jedinicu za frekvenciju u Međunarodnome sustavu, a dobila je naziv prema njemačkome fizičaru Heinrichu Hertzcu.
3. međutipove – eponim nije potpuno izgubio vezu s osobom po kojoj je dobio ime, ali se polako udaljava od nje. Primjer je eponim *jacuzzi* koji označuje masažnu kadu za opuštanje nazvanu prema Candidou Jacuzziju. On je izradio kadu (sličnu onoj kakvu danas poznajemo) za svojega sina koji je bolovao od reumatoidnoga artritisa (Ravlić, 2007: 932).

Zatim, eponimi se mogu podijeliti i ovisno o tome može li se iz njihova naziva saznati istinu o njihovu podrijetlu. Ravlić (2007: 932) ih dijeli na:

1. ispravne eponime – iz njihova se naziva može uočiti istina o njihovu podrijetlu. Primjer je eponim *nikotin* koji je nazvan prema francuskome diplomatu i znanstveniku Jeanu Nicotu. On je iz Portugala donio biljku duhan u Francusku te opisao njezina zdravstvena djelovanja.

2. pogrješne – iz naziva se ne može saznati istina o njihovu podrijetlu te su nečije zasluge pripisane drugoj osobi. Takav je eponim *Amerika* (već objašnjeno).

Još jedna od podjela koju navodi Ravlić (2007: 931) poznata je Mertonova podjela eponima prema statusu imenodavatelja. U toj podjeli razlikuju se tri tipa eponima:

1. osobe po kojima je nazvano pojedino razdoblje (npr. *Einsteinovo vrijeme*)
2. osobe koje su uspostavile novu znanost (npr. *Wundtova psihologija*)
3. osobe koje su razvile razne teoreme, zakone i hipoteze (npr. *Pitagorin poučak*).

Također, poznato je da se pojedini eponimi s vremenom prestaju rabiti. Upravo zbog toga valja ih zapisivati kako bismo ih poslije mogli proučavati. Eponimi se mogu podijeliti s obzirom na trajanje. Tada razlikujemo tri vrste:

1. trajne ili stalne eponime – jednoznačne riječi koje se dugo rabe te imaju veliku važnost u objašnjavanju pojedinih pojava i procesa. Primjer može biti eponim *titanska snaga*. On označava divove iz grčke mitologije koji su imali nadljudsku snagu. Danas se taj eponim rabi kao simbol hrabrosti i snage.
2. povijesni eponimi – eponimi koji danas nisu u uporabi, ali su važni za objašnjenje nekog povijesnog pojma ili razdoblja. Kao primjer autor navodi eponim *mae west pojas* – pojas za spašavanje u Drugom svjetskom ratu. Eponim je dobio naziv prema velikim grudima američke glumice Mae West.
3. aktualni ili tekući eponimi – svi su eponimi aktualni određeno vrijeme nakon svojega nastanka (Ravlić 2007: 931-932).

4.5. Eponimi i jezična norma

Pri uporabi eponima u hrvatskom standardnom jeziku često se odstupa od norme na pravopisnoj i na gramatičkoj razini. Pravopisna norma određuje da se malim početnim slovom pišu:

1. „imena pripadnika ili sljedbenika društvenih i kulturnih pokreta, političkih stranaka, crkvenih redova, klubova, organizacija, udruga: *ateist, ilirac, marksist, starčevićanac, franjevac, isusovac, pavlin, klarisa, nobelovac, dinamovac...*
2. imena mjera i proizvoda nastalih prema vlastitome imenu: *amper, kulon, makadam...*“
(Babić i Moguš 2011: 44-45)

Babić i Moguš (2011: 42) još navode da se velikim početnim slovom pišu imena odličja i nagrada, poput *Nobelova nagrada*. Također se velikim početnim slovom pišu imena građevina i spomenika, npr. *Eiffelov toranj*.

U pravopisnom poglavlju *Pisanje imena* suautori Babić i Moguš navode da se jednorječni eponimi pišu malim slovom i fonetizirano: „Kad od imena postaju opće imenice, pišu se malim slovom i ponašeno: *Biedermeier* > *bidermajer* (stil), *Boycot* > *bojkot* (protestno suzdržavanje), *Colt* > *kolt* (samokres), *Diesel* > *dizel* (motor), i odatle *dizelski, Don Juan* > *donžuan* (zavodnik), *Einstein* > *ajnstajnij* (počelo) (...) Tako i mjerne jedinice: *Ampere* > *amper, Becquerel* > *bekerel, Bell* > *bel, Celzij* > *celzij, Coulomb* > *kulon*“ (2011: 53) Ipak, u jezičnoj praksi često se javlja kolebanje prilikom zapisivanja eponima. Stoga možemo naići na nefonetizirane eponime *ampere, watt* i *joule*, a ispravno je *amper, vat* i *džul*. To se kolebanje najčešće javlja kada se usvaja neki novi izraz, a posebno ako se usvaja iz engleskoga jezika (Kereković, 2018).

Jednorječni eponimi nastaju „poopćivanjem vlastitih imena“ (Kereković, 2018: 3). Tako eponimi postaju opće imenice te se trebaju pisati malim slovom. Također, oni bi se trebali pisati fonetski, odnosno prema izgovoru (npr. *dizel*). Ipak, pojedini se eponimi u hrvatskome jeziku pišu izvorno. Takvi se eponimi trebaju pisati kosim slovima (npr. *jacuzzi*). O pisanju kosim slovima govori *Hrvatski pravopis* Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje. U njemu se navodi da se riječi stranih jezika pišu izvorno te kosim slovima „ako se ne uklapaju u glasovni sastav hrvatskoga jezika (...) *attachment, brainstorming, buffet, bungeejumping*“ (pravopis.hr). O pisanju stranih riječi kosim pismom govori se i u *Hrvatskome jezičnom savjetniku*. U njemu Barić i sur. (1999) navode da se inojezične riječi koje su slovopisno neprilagođene hrvatskome jeziku ne smatraju tuđicama, već su to zapravo tuđe riječi: „Tuđicama ne smatramo inojezične riječi slovopisno neprilagođene hrvatskomu

jeziku – *file, grand-prix, interface, jingle* (...) Te se riječi nazivaju naprosto tuđim riječima. Kad se takve riječi (...) upotrebljavaju u hrvatskomu tekstu, treba ih staviti u navodnike ili ih pisati drugom vrstom slova (obično kosim).“ (Barić i sur., 1999: 104) Ipak Babić-Mogušev pravopis nigdje izrijeком ne kaže da se strane riječi koje se pišu izvorno moraju pisati kosim pismom.

Dvorječni eponimi sastoje se od pridjeva koji je izveden iz imena te opće osnovne imenice. Takvi su eponimi *Newtonova mehanika, Poissonov omjer* itd. Promotri li se eponim *Newtonova mehanika*, vidi se da se sastoji od posvojnoga pridjeva na *-ov/-ev* te osnovne imenice. Isto tako, taj se izraz može zapisati i pomoću odnosnoga pridjeva na *-ski* te osnovne imenice. Tada bi on glasio *njutnovska mehanika*. Potrebno je istaknuti da se odnosni pridjevi u hrvatskome standardnome jeziku pišu malim slovom. Osnovna razlika među ovim eponimima jest to što posvojni pridjev izražava pripadnost, a odnosni označava sličnost. Moguće je to objasniti i na primjeru *Dieselova motora / dizelskoga motora*. Eponim *Dieselov motor* sugerira da je riječ o izumu za koji je zaslužna jedna osoba pa se preporučuje uporaba posvojnoga pridjeva na *-ov/-ev*. S druge strane, moguće je služiti se i nazivom *dizelski motor*. U tom se slučaju ističe motor koji upotrebljava dizelsko gorivo. Oba su eponima točna, ali stručnjaci ipak sugeriraju uporabu posvojnoga pridjeva na *-ov/-ev* za nazive motora i motornih vozila (Kereković, 2019).

Gramatička je pogrješka pri bilježenju dvočlanih eponimnih naziva navođenje dviju imenica u nominativu, odnosno vlastitoga imena i opće imenice, umjesto strukture u kojoj je u prvom dijelu posvojni ili odnosni pridjev izveden od imena osobe te imenica. Prva je sintaktička struktura karakteristična za engleski jezik, ali to nije u skladu s gramatičkim pravilima u hrvatskome. Primjerice engl. eponimni naziv *Mach number* u hrvatskom treba prilagoditi kao *Machov broj* (*Mach broj*⁸ je pogrješno). Institutov *Jezični savjetnik* nudi sintaktičko pravilo za višerječne eponime uzevši kao primjer *Downov sindrom*: „Za eponimne nazive, u skladu s općim sintaktičkim pravilima hrvatskoga standardnoga jezika, preporučuje se struktura pridjev izveden od imena čovjeka (izumitelja, osnivača i sl.) + imenica, npr. Charpyjev bat, Hookeov zakon, Machov broj, Newtonovi zakoni (...) Dakle, preporučuje se naziv Downov sindrom.“ (jezicni-savjetnik.hr)

Također, česta je pravopisna pogrješka prilikom zapisivanja posvojnih pridjeva s nastavkom *-ov/-ev* kada se nastavak odvaja spojnicom pa nastaju eponimi poput *Hooke-ov zakon*, umjesto *Hookeov zakon*. Još jedno kolebanje prisutno je „kod tvorbe posvojnih

⁸ Pri takvu se pisanju otvara dodatni pravopisni problem: bilježi li se takva sveza dviju imenica rastavljeno, sa spojnicom ili s crticom?

pridjeva od imena koja u izgovoru završavaju glasom *i*“ (Kereković, 2018: 3). U hrvatskome standardnome jeziku takvim se posvojnim pridjevima u kosim padežima treba dodati slovo *j* u zapisivanju i izgovaranju. Takav je eponim *Bernoullijevo načelo* (pogrješno je *Bernoullievo načelo*) (Kereković, 2018).

Postoje i trorječni te dulji višerječni eponimi. U tu grupu spadaju eponimi koji imaju dva ili više imenodavatelja. Kereković (2019) navodi još nekoliko načina kojim nastaju trorječni ili još dulji eponimi. Jedan je od njih dodavanje različitih atributa (pridjeva ili brojeva), a primjer takvoga eponima je *prvi Newtonov zakon*. Kao još jedan način, autorica navodi eponime koji se tvore od osnovne imenice u nominativu te neeponimnoga naziva u genitivu. Takav je eponim *određivanje Brinellove tvrdoće*. Zaključno, eponimni nazivi u hrvatskome jeziku podliježu sklonidbi. Ipak, u praksi često nastaju kolebanja prilikom sklonidbe eponima. To će se detaljnije oprimjeriti i u poglavlju o jezičnoj raščlambi.

5. Egzotizmi i eponimi u novinsko-publicističkim tekstovima

5.1. Funkcionalnostilska obilježja novinsko-publicističkih tekstova

Od svih funkcionalnih stilova hrvatskoga standardnoga jezika, najsloženiji je novinsko-publicistički. Novinarstvo osim pisane uključuje i slušane te gledane aktualne informacije. Zato se može reći da u to spadaju novine, televizija, radio i internet. Ipak, novinarstvo se često zna smatrati „pisanjem i izdavanjem dnevnih i periodičnih novina“ (Silić, 2006: 75), a publicistika „tiskanim materijalom aktualnoga kulturnog, književnog i društveno-političkog života u dnevnim i periodičnim listovima, časopisima i zasebnim tiskovinama“ (Silić, 2006: 75). Stoga su takva poistovjećivanja novinarstva i publicistike pogriješna.

Postoji nekoliko općih funkcija novinskih medija, a to su: informativna, propagandna, popularizatorska, prosvjetiteljska, agitativna, pedagoška, i zabavna (Silić, 2006: 77). Zapravo, navedeni mediji trebaju informirati čitatelje o najnovijim zbivanjima, širiti znanje i učenja o društvu, politici i sl. Isto tako, njihova je zadaća poučavati društvo te ga odgajati i zabavljati. U novinsko-publicističkome stilu teži se uporabi neutralnih, ali i ekspresivnih jezičnih sredstava. Uporaba ekspresivnih jezičnih sredstava u novinskome tekstu nije jednaka uporabi ekspresivnih jezičnih sredstava u književnoumjetničkome tekstu. U novinskome se tekstu smisao jezičnoga sredstva nalazi u tekstu te je on prikazan neposredno. Također, novinske procjene moraju biti otvorene te se u njima mora vidjeti točan odnos prema činjenicama (Silić, 2006).

Postoje različiti novinski žanrovi u kojima mogu prevladavati neutralna ili ekspresivna jezična sredstva. U informativnim, popularizatorskim, prosvjetiteljskim i pedagoškim žanrovima prednost će načelno imati neutralna jezična sredstva. U njih se prema Siliću (2006: 77) mogu ubrojiti vijest, komentar, kronika, recenzija, intervju, anketa i reportaža. S druge strane, u propagandnim, agitativnim i zabavnim žanrovima prednost će načelno imati ekspresivna jezična sredstva. U tu skupinu spadaju kratka priča, koserija, humoreska, esej, feljton, nekrolog, parodija, groteska, lakrdija i sl. (Silić, 2006: 77)

Teško je odrediti koliko individualnosti, subjektivnosti i ekspresivnosti ima u tim žanrovima. Ipak, postoje formativna sredstva po kojima se to postiže. To su, primjerice, stilske figure „poredba, metafora, metonimija, alegorija, simbol, aluzija, antifraza, antiteza, kontrast, paradoks, emfaza, hiperbola, antonomazija, eufemizam, ironija, litota, perifraza i

igra riječima.“ (Silić, 2006: 81) Osim navedenih stilskih figura, samo rečenično ustrojstvo može poslužiti za ukrašavanje teksta. Tada se govori o stilskim figurama uvjetovanima rečeničnim ustrojem. U to se ubrajaju ponavljanje cijelih rečenica ili dijelova teksta, izjavnost i upitnost rečenica, povezivanje rečenica unutar dijelova teksta, nizanje odjeljaka teksta i sl.

U novinsko-publicističkom stilu, kao i u ostalim funkcionalnim stilovima, pojavljuju se ustaljeni izrazi koji su karakteristični za taj stil. Oni se u navedenom stilu nazivaju žurnalizmima. Crpe se iz politike, ekonomije, sociologije i sl. Silić navodi neke od njih: „zahlađeni odnosi, neriješeno pitanje, dogovoreni aranžmani, biti pod velikim pritiskom, pod prijetnjom sankcija, kockarska igra, doseći kritičnu točku, strateško pitanje, strateški interes, baviti se mutnim poslovima“ (2006: 92). Uz to, često se upotrebljavaju i internacionalne riječi koje se javljaju u svim profesionalnim područjima pa tako i novinarstvu.

U novinama će se zbog širokoga opsega tema koje obuhvaćaju također često naći egzotizmi i eponimi, a upravo će se njihova pojava u novinsko-publicističkom stilu i odnos prema jezičnoj normi promotriti u poglavlju 5.2. Danas se prave antonomazije najviše rabe baš u publicističkim tekstovima. One su rezultat domišljatosti i kreativnosti svojih autora te se vrlo brzo šire među ljudima. U publicističkim tekstovima mogu se pronaći i brojne vosijanske antonomazije. Kod uporabe takvih antonomazija, pazi se da one budu poznate i razumljive većini publike kojoj su namijenjene. Također, one se ne smiju ni previše rabiti kako ne bi ubrzo postale „izlizane“. Stoga je vidljivo da je publicistički diskurs jako važan prostor za nastajanje i širenje antonomazija. Nadalje, antonomazije možemo pronaći i u književnoumjetničkim tekstovima. Tada one imaju drugačiju ulogu, odnosno trebaju biti domišljate i manje prepoznatljive. Još se nazivaju i stilogemima jer dočaravaju piščev stil i kreativnost. Suprotne su im leksikalizirane antonomazije odnosno eponimi. (Grgić i Nikolić, 2011). U novinskim su žanrovima također vrlo česte raznovrsne zamjene metonimijskoga karaktera. Kao primjere toga Silić navodi „Predsjednikov sport“ (= nogomet), „parket“ (= košarkaško igralište), „cibonaši“ (= igrači Cibone)“. (2006: 85)

Nadalje, svaki novinar mora paziti da mu je jezik u skladu sa strogim normama standardnoga jezika, odnosno treba poštivati opću jezičnu normativnost. Dakako, od njega se očekuje i da pokaže svoju jezičnu kreativnost, ali to ne znači da treba izbjegavati jezične klišeje. Upravo se po jezičnim klišejima i prepoznaju funkcionalni stilovi. (Silić, 2006)

5.2. Raščlamba primjera

U ovoj se raščlambi na korpusu od dvadeset odabranih egzotizama i eponima istražuje kakav je odnos uporabne prema kodificiranoj standardnojezičnoj normi. Egzotizmi su izabrani tako da obuhvaćaju različita semantička polja, primjerice karakteristična jela i pića, plesove, pojave. Kriterij za njihov odabir bila je i činjenica da su relativno česti u uporabnoj normi. Tako su u raščlambu uključeni ovi leksemi: *kvinoja*, *kapučino*, *kiš*, *suši*, *kečap*, *tekila*, *flamenko*, *cunami*, *džudo*, *feng šui*. Svi su oni kao egzotizmi potvrđeni i u normativnim priručnicima. Odabrani su također ovi eponimi, kako jednorječni tako i višerječni: *om*, *mercedes*, *džip*, *cedevitaši*, *celzij*, *levisice*, *donkijhotovski*, *Davisov kup*, *Downov sindrom*, *Dizelov motor*. Svi su oni kao eponimi potvrđeni u Mršićevu *Eponimskom leksikonu*.

Ciljano smo tražili dvadeset odabranih leksema i provjeravali jesu li zabilježeni u skladu s normativnim propisima o prilagodbi eponima i egzotizama u hrvatskome kao jeziku primaocu. Primjeri su pronađeni na korpusu hrvatskih dnevnih novina *Slobodna Dalmacija*, *24 sata* i *Večernji list*, a oni koje smo uključili u raščlambu zabilježeni su u razdoblju od 30. rujna 2002. godine do 31. svibnja 2021. godine.

Normativni priručnici u kojima se provjeravala kodificirana norma jesu sljedeći: *Hrvatski pravopis* suautora Babića i Moguša (2011), *Hrvatski pravopis* Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje (mrežna inačica), *Školska gramatika hrvatskoga jezika* (Ham, 2002), *Veliki rječnik hrvatskoga standardnog jezika* (2015) te mrežni *Jezični savjetnik* Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje.

Početna je pretpostavka da očekujemo pohrvaćivanje, to jest fonološku prilagodbu hrvatskomu jeziku za egzotizme. Ipak izdvojili smo nekoliko primjera koji dokazuju da u novinskoj praksi češće i nije tako, usprkos svim normativnim propisima. To se osobito može uočiti u grupi gastronomskih egzotizama. Jedan od primjera je *kvinoja*. To je žitarica koja potječe iz Južne Amerike (Muhvić-Dimanovski, 2016). Ta riječ pripada egzotizmima pa bi se trebala pisati kao pohrvaćenica, tj. po našem izgovoru (Babić i Moguš, 2011) i sklanjati sukladno pravilima hrvatskoga jezika. U članku *Slobodne Dalmacije* (slika 1), objavljenom 28. kolovoza 2017. godine, piše: „Donosimo vam i nekoliko zdravih recepata u koje možete uključiti quinou: 1. Pečeno povrće punjeno quinoom (...) 2. Polpete od quinoe i tikvica (...) 3. Quinoa s ricottom (...)“ (slobodnadalmacija.hr)

Donosimo vam i nekoliko zdravih recepata u koje možete uključiti **quinou**:

1. Pečeno povrće punjeno **quinoom**

Punjene paprike i pome mogu se uz dodatak ove zdrave namirnice pretvoriti u pravi specijalitet. Kombinacija je zaista mnogo, a sve što trebate je izdubiti nekoliko paprika te ih napuniti mješavinom kuhane quinoe, svježega sira, maslinovoga ulja te začina po želji. Pecite na 180 stupnjeva otprilike pola sata i uživajte u zdravom obroku.

2. Polpete od **quinoe** i tikvica

Naribajte tikvice i dobro ih ocijedite od viška vode, te ih pomiješajte s kuhanom quinoom, žlicom brašna i jednim jajem. I u ovome receptu na vama je da improvizirate: možete dodati ribanu mrkvu, nasjeckanu kapulu i začine po želji. Kurkuma, mljeveni đumbir, sol i papar savršeno će začiniti ove ukusne polpete, a možete ih servirati s raznim umacima.

3. **Quinoa** s ricottom

Jednostavan recept kada nemate previše vremena: skuhanu quinou pomiješajte s ricottom i začinite po želji. I ovoga puta možete umiješati razno povrće, na vama je da birate.

Slika 1. Novinski članak – *kvinoja*

U navedenom tekstu trebalo je u N jd. bilježiti *kvinoja*, a u kosim padežima ovako: u G jd. *kvinoje*, A jd. *kvinoju*, I jd. *kvinojom*.

Sljedeći je primjer egzotizam *kapučino*. VRH ga bilježi u fonetiziranom obliku, a njegova definicija glasi: „prema talijanskoj recepturi crna kava s mlijekom u pjenu posuta čokoladom ili kakaom“ (2015: 533). *Hrvatski pravopis* Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje također navodi da se egzotizmi pišu fonetizirano, odnosno prilagođeno hrvatskomu jeziku te kao primjer među ostalim navodi *kapučino*. Pronašli smo novinski članak u kojem taj egzotizam nije fonološki prilagođen hrvatskomu jeziku (slika 2). Radi se o članku u *Večernjem listu* objavljenom 20. studenoga 2020. godine. Njegov naslov glasi: „Okusite Franckov prvi cappuccino u boji“ (vecernji.hr).

Okusite Franckov prvi cappuccino u boji

Raspberry Macaron prvi je Franck Cappuccino u nježno ružičastoj boji zahvaljujući prirodnoj boji i dodatku maline u prahu

Slika 2. Novinski članak – *kapučino*

Budući da se *kapučino* u hrvatskoj jezičnoj praksi najčešće bilježi izvorno, kao *cappuccino*, vjerojatno je razlog isti kao i za leksem *pizza*, uvjetovan sociolingvistički.

Još jedan od gastronomskih egzotizama je *kiš*. To je jedno od najpoznatijih jela francuske kuhinje, a „zanimljiva je i povijest te slavne slane pite, koja je u srednjem vijeku iz ruralnih njemačkih krajeva dospjela u Francusku, točnije u pokrajinu Lorraine. S jelom je

stigao i naziv pa je njemačka riječ *küche* u francuskome postala *quiche*. Francuzi su je prilagodili svomu jezičnom sustavu dugujući dio svoje kulinarske slave i tomu jelu.“ (oblizeki.com) U jezičnoj praksi taj se egzotizam rijetko može pronaći fonetiziran. To potvrđuje i novinski članak *Večernjega lista* (slika 3). Njegov naslov glasi: „Da je ovo najbolji quiche koji ste jeli, shvatit ćete čim stavite prvi zalogaj u usta – spremite recept na sigurno!“ (vecernji.hr) Ipak, kao što je navedeno, *Hrvatski pravopis* Instituta za jezik i jezikoslovlje navodi da se gastronomski egzotizmi ne trebaju pisati izvornom grafijom (iznimka je *pizza*).

RASKOŠNO I ZDRAVO

Da je ovo najbolji quiche koji ste jeli, shvatit ćete čim stavite prvi zalogaj u usta - spremite recept na sigurno!

Ovo nas je jelo uvjerilo u to da raštika i losos čine savršen spoj, a recept smo posudili s bloga Mama, ja sam gladan - mjesta na kojem autorica Nasja Duplančić, kroz fantastične tradicionalne recepte s modernim twistom, praktički njeguje kult raštike. Na opće veselje mnogih obožavatelja!

Slika 3. Novinski članak – *kiš*

Još jedan od egzotizama koje smo izdvojili je *suši*. To je tradicionalno japansko jelo od kuhane riže te sirove ili dimljene ribe. U jezičnoj praksi često se zna zapisivati u izvornome obliku iako normativni priručnici savjetuju suprotno. To navode i suautori Babić i Moguš u *Hrvatskome pravopisu* u kojemu pronalazimo kako je sustavnije pisati „*suši* (japansko jelo), nego *sushi*“ (2011: 55). U fonetiziranom obliku bilježi ga i VRH (2015: 1496). S druge strane, izdvojili smo i novinski članak u kojemu se *suši* zapisuje u izvornome obliku (slika 4). To je članak *Slobodne Dalmacije* čiji naslov glasi „Za Nikolu Čelana život nije stao dolaskom 'korone': prvi sushi probao je u New Yorku, danas gradi biznis u Splitu.“ (slobodnadalmacija.hr) Nadalje, često se javljaju kolebanja prilikom sklanjanja ovoga egzotizma. *Hrvatski pravopis* Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje navodi da se u sklonidbi imenica koje završavaju glasom *-i* dodaje glas *j* u izgovoru i pisanju „bez obzira na to je li riječ o: posuđenicama: *alibi* – *alibija*, *alibiju*... *alibijem*; *bonsai* – *bonsaija*, *bonsaiju*... *bonsajem*“ (pravopis.hr). Stoga bi sklonidba egzotizma *suši* glasila: *suši*, *sušija*, *sušiju*... *sušijem*. U novinskoj praksi pronašli smo točne primjere sklonidbe toga egzotizma (slika 5), iako je napisan etimološki. Bilo bi pogrešno napisati „Sve tajne sushia (...)“ ili „Sve tajne sushi-a“.

Za Nikolu Čelana život nije stao dolaskom 'korone': prvi sushi probao je u New Yorku, danas gradi biznis u Splitu

PIŠE SD

13. srpnja 2020. - 09:04

Slika 4. Novinski članak – *suši*

Sve tajne **sushija**: naučite pripremiti tri ukusne mediteranske inačice japanskog hit jela

PIŠE PSD.

26. kolovoza 2014. - 17:27

Slika 5. Novinski članak – sklonidba *sušija*

Sljedeći egzotizam koji smo izdvojili je *kečap*. „Sama riječ kečap zapravo dolazi od izraza '*ke-tsiap*', stare riječi kojom su stanovnici jugoistočne Azije opisivali riblji umak. Njegovo ime danas varira ovisno o državi, međutim kineski moreplovci koji su ga popularizirati u toj regiji zvali su ga '*ke-tsiap*'. Kada su Europljani počeli posjećivati ovo područje u 17. stoljeću, jednostavno su prihvatili taj naziv.“ (<https://finirecepti.net.hr/zanimljivosti/nekoliko-zanimljivosti-o-kecapu-koje-bi-vas-mogle-iznenaditi/>) Taj leksem VRH bilježi fonetizirano i definira kao „pikantni slatko-kiseli umak od rajčice“ (2015: 544). *Hrvatski pravopis* Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje među primjerima za fonetizirano pisanje egzotizama također navodi *kečap*. Ipak, u praksi se mogu pronaći i primjeri etimološkoga načina zapisivanja toga egzotizma. Primjer je članak *Večernjega lista* u kojemu se navodi: „Krumpirići i ketchup danas su dio pop kulture, omiljeni snack, neizostavna kombinacija kojom su pobjedu proslavili i dobitnici prestižne televizijske nagrade Emmy“ (vecernji.hr).

Krumpirići i ketchup danas su dio pop kulture, omiljeni snack, neizostavna kombinacija kojom su pobjedu proslavili i dobitnici prestižne televizijske nagrade Emmy, poslastica koju u svojim djelima spominje i Charles Dickens, ali i najčešći uzrok ljubavnih prepirki u restoranima jer ni on ni ona ne vole kad im netko krade krumpiriće ispred nosa!

Slika 6. Novinski članak – kečap

Provjerili smo kako se zapisuju egzotizmi kojima su nazvana pića. Za primjer smo uzeli riječ *tekila*. To je popularna meksička rakija od agave tipična za Srednju Ameriku. Ujedno je i eponim jer je naziv dobila „prema gradu Tequila u Meksiku, središtu proizvodnje tekile“ (Jojić, 2015: 1545). Mrežni *Jezični savjetnik* Instituta za jezik i jezikoslovlje navodi da se egzotizmi trebaju fonološki i pravopisno prilagoditi hrvatskomu jezičnom sustavu te kao primjer za pića bilježi „*mastika, sake, sangrija, tekila*“. Ipak, u jezičnoj praksi mogu se pronaći primjeri u kojima taj egzotizam nije fonetiziran. Jedan od njih je novinski članak koji navodi da su za opremljeni kućni bar potrebna „žestoka pića – vodka, gin, rum, bourbon, tequila, i triple sec osnove su većine uvriježenih koktela“ (slobodnadalmacija.hr). U tom primjeru pronalazimo još egzotizama poput *votka, džin, burbon*. Oni također nisu prilagođeni hrvatskomu jeziku iako normativni priručnici nalažu suprotno. *Hrvatski pravopis* Instituta za jezik i jezikoslovlje pravilo o pisanju egzotizama oprimjerio je upravo riječima *votka* i *burbon*.

Bliže se blagdani, vrijeme za druženje i [zabavu](#) s rodbinom i prijateljima. Ako vam se kućni bar sastoji od 2-3 boce žestice iz kućne radinosti i ruma za kolače, vrijeme je da ga upotpunite. Evo što vam je potrebno za savršeno opremljen kućni bar.

1. **žestoka pića** - vodka, gin, rum, bourbon, tequila) triple sec osnove su većine uvriježenih koktela
2. **pića za miješanje** - sokovi (svježe cijeđeni sok od limuna i juicevi od naranče, ananasa i brusnice), cola, tonik, soda- [voda](#)
3. **led** - osigurajte zalihe leda prije [zabave](#), a bar opremite posudom za čuvanje leda i hvataljkama za led, kao i drobilicom za led

Slika 7. Novinski članak – tekila

Istražili smo i egzotizme koji pripadaju kategoriji plesova. Zanimljiv nam je bio *flamenko*, „popularni andaluzijski tip izražajnog pjevanja popraćenog strastvenim stilom plesa i pjesme“ (Jojić, 2015: 301). Normativni priručnici jasno određuju da se egzotizmi trebaju fonološki prilagoditi hrvatskomu jeziku. Nabrajajući egzotizme u kategoriji kulture i običaja, mrežni *Jezični savjetnik* Instituta za jezik i jezikoslovlje naveo je „*flamenko*,

ikebana, kabuki, kazačok, sirtaki“ (jezicni-savjetnik.hr) Međutim, VRH ga bilježi u obama oblicima: kao *flamenco* i *flamenko* (2015: 301).

U praksi često nastaju kolebanja prilikom zapisivanja toga pojma. Tako smo pronašli novinski članak kojemu naslov glasi „Počinje festival flamenca, pjevaju i glazbenici iz regije“ (vecernji.hr). Primjer je prikazan na slici 8.

Slika 8. Novinski članak – *flamenko*

Još jedan od egzotizama zbog kojega nastaju jezična kolebanja jest *cunami*. U *Enciklopediji* Leksikografskoga zavoda Miroslava Krleže definira se ovako: „tsunami [cunami] (jap., od *tsu*: luka + *nami*: val), morski valovi velikih amplituda, uzrokovani potresom, erupcijom vulkana ili atmosferskim poremećajem.“ (enciklopedija.hr) Babić-Mogušev i *Hrvatski pravopis* Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje navode da je sustavnije pisati *cunami*, a ne *tsunami*. VRH bilježi oba oblika: *cunami* i *tsunami* (2015: 136-1586).

U jezičnoj praksi pronalazimo brojne primjere u kojima se ne poštuje to pravilo. Jedan od njih je članak *Večernjega lista* u kojemu piše „Akademik Orlić ugledni je oceanograf, ali i jedan od rijetkih naših stručnjaka koji su se bavili temom tsunamija u Jadranu.“ (vecernji.hr) Dio toga članka prikazan je na slici 9. *Cunami* jest također imenica koja završava na *-i* pa mu se u kosim padežima treba dodati glas i slovo *j*. Promotri li smo njegovu sklonidbu u novinskoj praksi te smo zaključili da se u novinsko-publicističkim tekstovima najčešće točno sklanja. Primjer je toga članak *Večernjega lista* koji je prikazan na slici 10.

OCEANOGRAF ORLIĆ:

'Tsunami se može dogoditi na Jadranu, čak i od 10 metara, ali vrlo su rijetki'

Akademik Orlić ugledni je oceanograf, ali i jedan od rijetkih naših stručnjaka koji su se bavili temom tsunamija u Jadranu.

02. TRAVNJA 2021. U 10:27 | 14 KOMENTARA | 7199 PRIKAZA | Svida mi se

Slika 9. Novinski članak – *cunami*

DAN KOJI SE NE ZABORAVLJA

Bježali su pred tsunamijem, a onda pred radijacijom: 'Njezino tijelo našli su nakon mjesec dana'

Najgora nuklearna katastrofa u svijetu nakon Černobila i snažna podrhtavanja tla ostavili su preživjele ožalošćene zbog gubitka članova obitelji i gradova u nekoliko zastrašujućih sati 11.

Slika 10. Novinski članak – sklonidba *cunamija*

Sljedeći egzotizam koji smo provjeravali u novinsko-publicističkim tekstovima jest *džudo*. To je borilački šport koji je utemeljen u Japanu kao suvremeni športski nastavak starojapanske borilačke vještine *džiju-džicu* (enciklopedija.hr). *Hrvatski pravopis* savjetuje pohrvaćivanje, odnosno pisanje stranih riječi po našem izgovoru te u kategoriji športova navode „*džiju-džicu, džudo, kungfu, tekvando*“ (Babić i Moguš, 2011: 55). *Hrvatski pravopis* Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje prilikom nabranjanja egzotizama također navodi *džudo*. VRH ga bilježi fonetizirano (2015: 248).

Provjerili smo zapisuje li se taj egzotizam u novinskim člancima skladu s navedenim normativnim priručnicima. Iako smo očekivali fonetiziranje, pronašli smo članke u kojima se ta riječ zapisuje u izvornome obliku. Jedan od njih je članak *Večernjega lista* (slika 11) čiji naslov glasi „Judo se u Dubrovniku vratio na svjetsku scenu“ (vecernji.hr).

Judo se u Dubrovniku vratio na svjetsku scenu

Ana Viktorija Puljiz (do 52 kg) wazarijem protiv Slovenke Tropan došla je do srebrne medalje, dok je Tena Šikić (do 57 kg) kroz repasaž stigla do brončane medalje svladavši Čopić iz Srbije, natjeravši je na tri kazne.

03. LISTOPADA 2020. U 23:41 | 0 KOMENTARA | 118 PRIKAZA | Svida mi se

Slika 11. Novinski članak – *džudo*

Zatim slijedi egzotizam *feng šui*. To je „drevna kineska vještina uređenja prostora i življenja u skladu s okruženjem u kojem obitavamo, na način da privučemo pozitivnu životnu silu Chi u svoje domove i svoj život kako bismo osigurali sreću cijeloj obitelji i svojim potomcima.“ (hr.wikipedia.org) Babić i Moguš navode da je sustavnije pisati „*feng šui*, nego *feng shui*“ (2011: 55). Institutov ga pravopis također piše fonetizirano, ali sastavljeno, kao jednu riječ: *fengšui*. Ipak, u praksi su česta odstupanja od pravila o fonetiziranju. Primjer je novinski članak (slika 12) u kojemu piše „Feng shui: slobodan protok energije važan je za dobar posao“ (slobodnadalmacija.hr). Iako je u ovome primjeru egzotizam zapisan etimološki, njegova je sklonidba točna (*feng shuija*). Kao što je navedeno u primjeru za *suši*, u *Hrvatskome pravopisu* Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje napisano je da se imenicama koje završavaju na *-i* prilikom sklonidbe dodaje glas i slovo *j*. To su čak i oprimjerili egzotizmom *feng šui*: „fengšui – fengšuija, fengšuiju... fengšuijem.“ (pravopis.hr) U novinskoj praksi znaju se potkrasti pogriješke prilikom sklonidbe toga egzotizma (npr. *feng shuia* ili *feng shui-em*). Primjer je članak *24 sata* (slika 13) koji navodi „Uz to, ljudi koji se bave Feng Shui-em obožavaju orhideje jer smatraju da povećavaju pozitivnu energiju u prostoru.“ (24sata.hr). Nadalje, u tom je primjeru pogriješno zabilježeno i veliko početno slovo jer se obje riječi moraju pisati malim početnim slovom.

Feng shui: slobodan protok energije važan je za dobar posao

PIŠE PSD.

2. prosinca 2008. - 18:07

Za oblikovanje radnog okruženja prema načelima feng shuija važan je slobodan protok energije. Sve više hrvatskih tvrtki odlučilo je zatražiti pomoć stručnjaka ove drevne kineske vještine kako bi bile uspješnije i povećale učinkovitost.

Slika 12. Novinski članak – *feng šui*

Orhideje cvjetaju cijelu godinu pri čemu domu daju dašak proljeća i boje, čak i za vrijeme najmračnijih zimskih dana. Uz to, ljudi koji se bave Feng Shui-em obožavaju orhideje jer smatraju da povećavaju pozitivnu energiju u prostoru.

Slika 13. Novinski članak – sklonidba *feng šuija*

Zaključno, normativni priručnici savjetuju da se egzotizmi zapisuju fonetizirano, odnosno prilagođeno hrvatskomu jeziku te tako i sklanjaju. Već je kazano da je iznimku naveo *Hrvatski pravopis* Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje – egzotizme *pizza* i *pizzerija*. „One su u hrvatski standardni jezik preuzete u izvornom obliku te se ne prilagođuju zbog sociolingvističkih razloga.“ (pravopis.hr)

Kao što smo vidjeli u navedenim primjerima, postoji još egzotizama s dugom tradicijom i onih čije smo izraze naviknuli vidjeti u izvornome obliku, primjerice *cappuccino*, stoga se može postaviti pitanje trebaju li i oni biti izuzetak od pravila o fonetiziranju.

Prilikom zapisivanja eponima postoje brojna jezična kolebanja. Za početak, eponim se može prikazati u obliku jedne eponimske riječi. Tada je on opća imenica, što znači da se piše malim početnim slovom (Mršić, 2000). Jedan su od primjera takvoga eponima mjerne jedinice. Mi smo izdvojili eponim *om*. U *Eponimskome leksikonu* imenica *om* definira se kao „jedinica za mjerenje električnog otpora. Naziv je nastao prema imenu njemačkog fizičara Georga Simona Ohma (1787-1854), poznatog po radovima s područja elektriciteta i magnetizma.“ (Mršić, 2000: 227) U novinskoj praksi takav se eponim najčešće piše malim početnim slovom, a kolebanje se javlja prilikom fonetiziranja mjernih jedinica. U poglavlju o *Pisanju imena* suautori Babić i Moguš (2011: 53) navode da se jednorječni eponimi pišu malim slovom i fonetizirano. Izdvojili smo članak u *Slobodnoj Dalmaciji* (slika 14) koji se ne

drži normativnih propisa „Očitana vrijednost otpora mora pritom obvezno biti ispod jednoga ohma.“ (slobodnadalmacija.hr)

Kada provjeravate valjanost spoja cink protektora i metalnog dijela koji on štiti (propelera, osovine, lista kormila, flapsa...), tada jedan kontakt uređaja spojite na cink protektor, a drugi na metalni dio koji on štiti. Očitana vrijednost otpora mora pritom obvezno biti ispod jednoga ohma. Ako je veća, tada spoj nije dobar, pa valja utvrditi razlog i otkloniti ga. Najčešće je riječ o lošem kontaktu cinka i podloge zbog nečistoće ili boje, što je i razlog da protektor i podlogu prije montaže treba pobrustiti brusnim papirom i montažu obaviti po načelu metal na metal.

Slika 14. Novinski članak – *om*

Kao što je navedeno, prilikom zapisivanja jednorječnih eponima kolebanja nastaju oko toga pišu li se eponimi velikim ili malim početnim slovom. To se osobito može uočiti u eponimima kojima su nazvana vozila. Jedan od njih jest *mercedes/Mercedes*. *Eponimski leksikon* opisuje pojmove *mercedes*, *Mercedes*, *Mercedes Benz* „Mercedes Benz je naziv tvrtke koja proizvodi poznate, kvalitetne i skupocjene automobile. Naziv je nastao prema imenu Mercedes Jellinek (1889-?), kćeri bečkog poslovnog čovjeka Emila Jellineka, koji se počeo zanimati za automobile (...) Ime Benz, koje je također u nazivu, odnosi se na Karla Benza (1844-1929), graditelja prvog automobila s motorom s unutrašnjim sagorijevanjem. (...) Trokraka zvijezda, Mercedesov zaštitni znak, odnosi se na tri područja motorizacije: zemlju, zrak i vodu.“ (Mršić, 2000: 208) Pregledavajući novinske članke, izdvojili smo jedan *Slobodne Dalmacije* (slika 15) u kojemu piše „Vozač Mercedesa izgubio kontrolu i uletio na terasu kafića: 'Čuo se strašan prasak, prizor je bio strašan!'“ (slobodnadalmacija.hr) Ipak, Mršić u svome *Eponimskome leksikonu* još navodi da „u trenutku kad sadržaj nekog idioma (*Fender*, *Porsche*) u stvarnosti dobije i svoje podvrste (npr, *Fender Stratocaster*; *Porche 911S*), kao nadvrsta postaje opća imenica (*fender*, *porše*) i može se pisati malim početnim slovom.“ (2000: 16) Prema tomu, *mercedes* bi se kao nadvrsta mogao zapisati i malim početnim slovom, ali kad se govori o točno određenome modelu, pisat će se velikim.

REGIONAL NITKO NIJE OZLUJEEN

Vozač Mercedesa izgubio kontrolu i uletio na terasu kafića: 'Čuo se strašan prasak, prizor je bio strašan!'

PIŠE PSD
10. lipnja 2021. - 12:10

Slika 15. Novinski članak – *mercedes/Mercedes*

Slično tomu, odlučili smo provjeriti kako se u novinskoj praksi pišu još neka od vozila. Izdvojili smo *džip/Jeep*. U *Eponimskome leksikonu džip/Jeep* je definiran kao „malo terensko vozilo nosivosti 1/4 tone s pogonom na sva četiri kotača (...) Uobičajeni je naziv za slična vozila u civilnoj uporabi. Naziv je nastao prema imenu lika iz stripa, autora K. C. Segara (1894-1938), Eugena the Jeepa, kojeg je resila velika snaga. Kasnije je to ime povezano s kraticom G. P. (General Purpose Car 'vozilo za opću uporabu').“ (Mršić, 2000: 90) Provjerili smo kako se taj eponim zapisuje u novinskim člancima (slika 16). Izdvojili smo novinski članak u čijem naslovu piše „Vozača kobno priklještio Džip“, ali i „Preokrenuli su „jeep“ na lijevi bok i izvukli vozača“ (vecernji.hr). U ovome članku eponim je prvo napisan fonetizirano, ali velikim početnim slovom, a poslije se u tekstu pisao u navodnicima te se nije prilagodio hrvatskomu jeziku.

Slika 16. Novinski članak – *džip/Jeep*

Još jedan od eponima koje smo izdvojili su *cedevitaši*. To su igrači Košarkaškoga kluba *Cedevita*. „KK Cedevita, košarkaški klub utemeljen 1991. u zagrebačkom prigradskom naselju Botincu pod nazivom KK Botinec (...) Godine 2005. tvrtka Atlantic Grupa preuzela je klub, nakon čega nosi današnje ime.“ (enciklopedija.hr) Imenodavatelj u ovome slučaju jest Cedevita. Ona se na našem tržištu nalazi od 1970. godine. Babić i Moguš navode da se malim početnim slovom pišu: „imena pripadnika ili sljedbenika društvenih i kulturnih pokreta, političkih stranaka, crkvenih redova, klubova, organizacija, udruga“ (2011:44-45). Zatim, Institutov *Jezični savjetnik* također nudi pravilo za pisanje takvih eponima: „Neslužbeni i kolokvijalni nazivi pripadnika ili sljedbenika društvenih organizacija, udruga, stranaka, skupina, učenja, ideja i slično pišu se malim početnim slovom (...) U skladu s tim pravilom malim se početnim slovom pišu i nazivi pripadnika/članova/igrača sportskih momčadi, npr. *cedevitaši* (igrači Košarkaškoga kluba *Cedevita* / KK-a *Cedevita*), *mladostaši* (igrači Kluba hokeja na ledu / KHL-a *Mladost*), *zagrebaši* (igrači Rukometnoga kluba / RK-a *Zagreb*) itd.“ (jezicni-savjetnik.hr) Ipak, u novinskoj praksi možemo pronaći primjere u kojima se takvi eponimi pišu velikim početnim slovom. Izdvojili

smo članak *Slobodne Dalmacije* (slika 17) u kojemu piše „On je osvojio i juniorski naslov prvaka Hrvatske, bio pomoćni trener pa prvi trener i držim da je postao pravi Cedevitaš.“ (slobodnadalmacija.hr)

- S Veljkom smo dogovorili sporazumni raskid ugovora. O njemu sve najbolje. Klub je zadržao na onim visinama na kojima smo bili dok je bio pomoćnik Jasminu Repeši, lani smo igrali TOP 16 Eurolige, osvojena su dva Kupa Krešimira Čosića i dva naslova prvaka Hrvatske, igrali smo finale ABA lige. No, ovime smo nekako završili četverogodišnji ciklus i krećemo u rekonstrukciju momčadi što će, po zajedničkom dogovoru s Veljkom, odraditi novi trener - kazao je direktor kluba Davor Užbinec dodavši:

- Zaista vjerujem da će nam se Veljko Mršić u budućnosti ponovno vratiti i jednog dana ponovno sjesti na klupu. On je u klubu osvojio i juniorski naslov prvaka Hrvatske, bio pomoćni trener pa prvi trener i držim da je postao pravi Cedevitaš.

Slika 17. Novinski članak – cedevitaši

Izdvojili smo i eponim *celzij*. *Eponimski leksikon* definira *celzij* i *Celziusovu/Celzijevu skalu* kao „skalnu za mjerenje topline predložio je 1742. godine Anders Celsius (1701-1744), švedski fizičar i profesor astronomije, direktor zvezdarnice u Uppsali, a celzijem danas nazivamo njezinu osnovnu jedinicu (...) Prvotno je Celsius zamislio ledište na 100°C, a vrelište na 0°C. Današnje označivanje ledišta sa 0°C, a vrelišta sa 100°C potječe od Linnea i Stromera.“ (Mršić, 2000: 65) U praksi često dolazi do kolebanja zapisuje li se *Celzijev stupanj* ili *Celsiusov stupanj*. Iako se u većini dvorječnih eponima osnova prve riječi piše izvorno te se na nju dodaje hrvatski nastavak, ovdje ipak jezikoslovci sugeriraju drugačije. „U hrvatskome standardnom jeziku naziv te mjerne jedinice ustaljeno se pojavljuje kao *Celzijev stupanj* iako bi on trebao glasiti *Celsiusov stupanj*. Tako bi posvojni pridjev u tome nazivu bio u skladu s drugim posvojnima izvedenim od skandinavskih prezimena na *-us*, npr. *Sibeliusove skladbe* (prema skladatelju Jeanu Sibeliusu), *Berzeliusova otkrića* (prema kemičaru Jönsu Jakobu Berzeliusu), *Stagneliusova poezija* (prema pjesniku Eriku Johanu Stagneliusu). Na strana imena iz živih jezika ne odnosi se pravilo koje vrijedi za latinska imena koja završavaju na *-us* (npr. *Claudius*, *Horatius*, *Marcus*), a koja u hrvatskome glase *Klaudije*, *Horacije*, *Marcije*. Međutim, stručnjaci u strukama u kojima se taj naziv primjenjuje suglasni su da on, zbog ustaljenosti i čestoće uporabe, glasi *Celzijev stupanj*.“ (jezicni-savjetnik.hr) Isto tako, u Zakonu o mjernim jedinicama (narodne-novine.nn.hr) i Struni naveden je *Celzijev stupanj*, a ne *Celsiusov stupanj*.

Promatrajući novinske članke, uočili smo da se i u novinskoj praksi također više rabi pojam *Celzijev stupanj*, a ne *Celsiusov stupanj* (slika 18). Kolebanje se javlja i prilikom sklonidbe. Posvojni pridjevi na *ov*, *ev*, *in* moraju se sklanjati kao neodređeni. (Ham, 2002:

52) Ponekad u jezičnoj praksi taj eponim u genitivu jednine glasi *Celzijevog stupnja* umjesto *Celzijeva stupnja*.

HRVATSKA I SVIJET PASJA VRUČINA

Na Grudi izmjerena čak 40.2 Celzijeva stupnja, pogledajte temperature u mjestima u našoj županiji

PIŠE SLOBODNA DALEMACIJA
24. lipnja 2021. - 16:42

Slika 18. Novinski članak – *Celzijev stupanj*

Još jedan od eponima koje smo izdvojili jest *levisice*. *Eponimski leksikon* nudi objašnjenje pojmova *levisice*, *Levi's*, *livajsice*: „Zaštitni znak proizvoda od džinsa (traperica i drugih odjevnih predmeta). Naziv je nastalo prema imenu Levija Straussa (1830-1902), bavarskog doseljenika u SAD. Strauss je u San Franciscu, u vrijeme »zlatne groznice«, osnovao proizvodnju odjevnih predmeta. Godine 1850. proizveo je traperice od denima, francuskog materijala iz Nimesa, čije je grubo, čvrsto, ukršteno tkanje omogućavalo trajniju uporabu. Godine 1870. dodao je zakovice na uglove džepova. Namjera je bila spriječiti habanje džepova koji se pune komadima rude. Kada je Strauss postao poznat i u Hrvatskoj, njegove proizvode, nazvane posvojnim genitivom Levi's ('Levijeve'), počeli su zvati levisicama (prema pismu) odnosno livajsicama (prema engl. izgovoru).“ (Mršić, 2000: 179) Provjerili smo kako se one zapisuju u novinskim člancima (slika 19). Izdvojili smo članak *Večernjega lista* u kojemu piše „Povratak na burzu proizvođača Levisica naišao na veliki interes“. Vidimo da taj članak ne poštuje pravopisna pravila jer Babić i Moguš navode pravilo o pisanju jednorječnih eponima: „Kad od imena postaju opće imenice, pišu se malim slovom i ponašeno.“ (2011: 53)

NAKON 34 GODINA

Povratak na burzu proizvođača Levisica naišao na veliki interes ulagača

31. OŽUJKA 2019. U 12:59 | 0 KOMENTARA | 103 PRIKAZA | Sviđa mi se

Slika 19. Novinski članak – *levisice*

Mršić (2000) navodi da se eponimi mogu pojaviti i u obliku posvojnoga onomastičkoga pridjeva na -ski i -ovski. Zanimljiv je onaj oblik koji prvo nastaje od posvojnoga pridjeva na -ov (izražavaju pripadnost). Oni poslije mogu poprimiti oblik posvojnoga onomastičkoga pridjeva i priloga na -ski (izražavaju sličnost). Takvi eponimi više ne izražavaju značenje, već izražavaju sličnost. Mršić još navodi da se ti „pridjevi u hrvatskom smatraju potpuno prilagođenima te se mogu pisati i fonetskom grafijom.“ (2000: 14) Kao primjer izdvojen je Boccaccio „*Boccaccio* > *Boccacciov* ('koji pripada Boccacciu') > *bokačovski* ili *boccacciovski* ('sličan Boccacciovu djelu tj. 'izveden na Boccacciov način')“ (Mršić, 2000: 14). Stoga smo u novinskoj praksi odlučili promotriti eponim *donkihотовski*. Pronašli smo članak koji se ne pridržava normativnih propisa (slika 20). To je članak *Večernjega lista* u kojemu piše „Dragi Jerko, dobrodošao iz saborskih u Donquihotovske klupe – zaželio je Pajo Kanižaj novopečenom kolegi (...)“ (vecernji.hr)

– Dobro da je Sanader tu, sad znamo da su nam imovine sigurne – našalio se Letica. Sanader je prihvatio šalu, te se ustao i krenuo prema izlazu, no ubrzo se vratio na svoje mjesto uz smijeh prisutnih. Kasnije je odgovarajući na pitanja novinara rekao kako on sam zbirku nije pročitao, no da misli da bi se puno njih u zbirci prepoznali.

– Dragi Jerko, dobrodošao iz saborskih u Donquihotovske klupe – zaželio je Pajo Kanižaj novopečenom kolegi, a Darko Plevnik o knjizi je rekao da je to zbirka s ključem koja od čitalaca traži da sami budu analitički politolozi.

Slika 20. Novinski članak – *donkihотовske* klupe

Kada se u jeziku ustalili pojedini morfološki neprilagođeni eponim, njega obično pišemo kao polusloženicu s crticom (Mršić, 2000: 14). Ipak Mršić u pisanju bilježi spojnicu, a ne crticu. To je vidljivo u zapisivanju eponima „Davis-cup“ (2000: 14), a ne Davis – cup. Nadalje, kao primjere morfološki neprilagođenih eponima, Mršić (2000) navodi *Davis-cup* i *Davy Crockett-kapa*. Takvim je eponimima moguće promijeniti redosljed riječi (iz apozicija-imenica u imenica-apozicija) ili opridjeviti apozicionirane imenice pa se oni mogu zapisivati na sljedeći način: *kapa Davy Crockett* ili *Davisov cup*. Odlučili smo u novinskoj praksi pronaći na koji se način zapisuje eponim *Davis-cup/Davisov cup*. Prije svega, objasniti ćemo njegovo značenje koje je definirao *Eponimski leksikon* „Davis-cup, Davisov pehar, Davisov pokal – Najpoznatije momčadsko natjecanje muškaraca u tenisu za prijelaznu srebrnu nagradu Dwighta Filleyja Davisa (1879-1945), američkog političara i športaša, predsjednika Američkog teniskog saveza. Igra se svake godine od 1900., a sastoji se od četiri pojedinačne igre i jedne igre parova.“ (Mršić, 2000: 78) Izdvojili smo članak u *Slobodnoj Dalmaciji* (slika

21) koji se ne drži navedenih propisa o uporabi spojnice (*Davis-cup*) ili popridjevljenja apozicionirane imenice (*Davisov cup*). Njegov naslov glasi „Davis Cup: Kraljević bolji od Škugora“. Sintagma *Davis cup dvoboj* trebala bi glasiti *dvoboj Davisova kupa*.

Davis Cup: Kraljević bolji od Škugora

PIŠE PSD.
8. ožujka 2015. - 16:17

Srbijanski tenisač Filip Krajinović pobijedio je u nedjelju hrvatskog reprezentativca Franka Škugora sa 6-4, 6-2 te donio svojoj reprezentaciji i četvrti bod u Davis Cup dvoboju u Kraljevu.

Slika 21. Novinski članak – *Davisov cup/Davis-cup*

Zatim smo izdvojili eponim *Downov sindrom*. U *Eponimskome leksikonu* on je objašnjen kao „oblik prirodene tjelesne i duševne zaostalosti. Izgled takve djece obilježavaju koso položene oči s uskim rasporom i trećom vjeđom, široke jagodične kosti, velik jezik, na dlanu poprečna »majmunaska brazda«, te kratak i svinut peti prst ruke. Stanje je dobilo ime po engleskom liječniku Johnu Langdomu H. Downu (1828-1896) koji ga je prvi potanko opisao 1886. godine. Isprva se koristio naziv »mongoloidnost«, jer su facijalna obilježja podsjećala na ljude mongolskog podrijetla, međutim, taj se naziv danas izbjegava.“ (Mršić, 2000: 87) *Institutov Jezični savjetnik* nudi pravilo za pisanje višerječnih eponima „Za eponimne nazive, u skladu s općim sintaktičkim pravilima hrvatskoga standardnoga jezika, preporučuje se struktura pridjev izveden od imena čovjeka (izumitelja, osnivača i sl.) + imenica, npr. Charpyjev bat, Hookeov zakon, Machov broj, Newtonovi zakoni“ (jezicni-savjetnik.hr). Iz toga pravila slijedi preporuka bilježenja naziva u obliku *Downov sindrom*, a ne *Down sindrom*. U novinskoj praksi mogu se pronaći primjeri koji ne poštuju taj normativni propis (slika 22). U članku *24 sata* navodi se „Matea (20) s Down sindromom počela raditi u vrtiću: 'Djeca mi se vesele, pokazuju mi crteže'“ (24sata.hr)

LJEPJA PRIČA IZ IMOTSKOG

Matea (20) s Down sindromom počela raditi u vrtiću: 'Djeca mi se vesele, pokazuju mi crteže'

Piše Ema Krstić, petak, 7.5.2021. u 7:00

Slika 22. Novinski članak – *Downov sindrom*

Posljednji eponim koji smo izdvojili jest *Dizelov motor*. U *Eponimskome leksikonu* taj je eponim nazvan *Dizel motor* te je objašnjen kao „vrsta motora s unutarnjim sagorijevanjem u kojem se goriva smjesa stvara u cilindru ubrizgavanjem goriva u zrak komprimiran klipom motora. Riječ potječe od imena njemačkog inženjera mehanike Rudolfa Diesela (1858-1913), koji je taj motor izumio 1892. godine (...) Razvio je svoj motor u Kruppovoj tvornici u Essenu. Nije izumio samo novu vrstu motora, već je izumio i gorivo koje mu najbolje odgovara, relativno jeftino, polurafinirano sirovo ulje. Danas dizel-motor ima široku primjenu u industriji, željeznici, cestovnom i pomorskom prometu.“ (Mršić, 2000: 83) Kereković (2019) nudi objašnjenje kojemu bi obliku trebalo dati prednost (*Dieselov motor/dizelski motor*). On navodi da eponim *Dieselov motor* sugerira da je riječ o izumu za koji je zaslužna jedna osoba pa se preporučuje uporaba posvojnoga pridjeva na *-ov/-ev*. S druge strane, moguće je služiti se i nazivom *dizelski motor*. U tom se slučaju ističe motor koji upotrebljava dizelsko gorivo. Oba su eponima točna, ali stručnjaci ipak sugeriraju uporabu posvojnoga pridjeva na *-ov/-ev* za nazive motora i motornih vozila. Eponim napisan u obliku *dizel-motor* ne bi se trebao rabiti jer se spojnica najčešće upotrebljava u nazivima eponima koji su morfološki neprilagođeni (Mršić, 2000). Provjerili smo zapisivanje toga eponima u novinskoj praksi (slika 23). Izdvojili smo članak *Slobodne Dalmacije* u kojemu piše „Moderni dizel motori rade pod vrlo visokim tlakom i unutar motora postoji vrlo mala tolerancija za pogrešno gorivo. Ako se ulije samo nekoliko litara, kupite pola litre dvotaktola (ulja za dvotaktne motore), ulijte u spremnik i dopunite do čepa dizelskim gorivom.“ (slobodnadalmacija.hr) Vidljivo je da se *dizel motor* bilježi neprilagođeno, nema čak ni spojnicu kojom bi se ukazivalo na to da je prvi dio polusloženice nesklonjiv, a u istom tekstu rabi se *dizelsko gorivo*.

Moderni dizel motori rade pod vrlo visokim tlakom i unutar motora postoji vrlo mala tolerancija za pogrešno gorivo. Ako se ulije samo nekoliko litara, kupite pola litre dvotaktola (ulja za dvotaktne motore), ulijte u spremnik i dopunite gorivo do čepa dizelskim gorivom.

Ina je šutjela sve dok Slobodna nije otkrila grubi gaf na benzinskoj: zašto nisu javno priznali grešku i na vrijeme upozorili vozače? Obeštećenja će biti pozamašna, doznali smo koliko Sličani plaćaju popravke automobila

Slika 23. Novinski članak – *Dieselov motor/dizelski motor*

6. Zaključak

Eponimi i egzotizmi dijelom su svakodnevnoga leksika, no možda nikada nismo promišljali o tome zašto se pojedini predmeti i pojave zovu baš onako kako se zovu te postoji li koja zanimljivost o njima, a svaki eponim nudi priču o svome nastanku, o podrijetlu. Samo trebamo probuditi interes i spoznati „nepoznate detalje o onome što je poznato“ (Lukić, 2017).

Isto tako, može se promišljati o tome kako je nemoguće pronaći hrvatsku riječ za egzotizme poput francuskoga *kroasana*, škotskoga *kilta* ili japanskoga *kimona*. Te riječi kojima se izriču posebnosti pojedinoga naroda u sebi nose civilizacijsko-kulturnu vrijednost, one ga izdvajaju od ostalih i čine posebnim, a opet svima poznatim.

U ovome smo radu razmotriti prilagodbu i jezične poteškoće koje izazivaju egzotizmi i eponimi te smo provjeravali jesu li oni u novinsko-publicističkim tekstovima zabilježeni u skladu s normativnim propisima o prilagodbi egzotizama i eponima u hrvatskome kao jeziku primaocu. Pretpostavili smo da će egzotizmi biti fonološki prilagođeni hrvatskomu jeziku. Ipak smo u radu izdvojili nekoliko primjera koji dokazuju da u novinskoj praksi to ponekad i nije tako. Izdvojeni egzotizmi imaju dugu tradiciju te smo se naviknuli neke od njih vidjeti u izvornom obliku, ali se ipak trebaju poštivati normativni propisi koji određuju njihovo pohrvaćivanje. Prilikom proučavanja eponima u novinsko-publicističkim tekstovima uočena su kolebanja oko toga pišu li se oni velikim ili malim početnim slovom, bilježi li se spojnica ili crtica i sl.

Zaključno, u novinskoj praksi dosta se eponima i egzotizama piše u skladu s normativnim propisima, a mi smo izdvojili one u kojima se javljaju kolebanja da bismo ukazali na pogreške te ponudili rješenja kodificirana u normativnim priručnicima. Pritom smo ukazali i na neke dvostrukosti ili nedorečenosti koje su također uzrokom jezičnih pogrešaka.

7. Literatura

1. Babić, S. i Moguš, M. (2011). *Hrvatski pravopis*. Zagreb: Školska knjiga.
2. Barac-Grum, V. (1990). Mogućnosti preobrazbe vlastitoga imena. *Rasprave: časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 16 (1), 15-20.
3. Clyne, M. (1987). *History of Research on Language Contact*. Berlin, New York: Walter de Gruyter.
4. Drljača Margić, B. (2011) Leksički paralelizam: *Je li opravdano govoriti o nepotrebnim posuđenicama (engleskoga podrijetla)*. FLUMINENSIA, god. 23 (2011) br. 1, str. 53-66
5. Dujmović-Markusi, D. (2005). *Fon-fon 4, udžbenik hrvatskoga jezika za četvrti razred gimnazije*. Zagreb: Profil.
6. Dujmović-Markusi, D. i Pavić-Pezer, T. (2009). *Fon-fon 3, udžbenik hrvatskoga jezika za treći razred gimnazije*. Zagreb: Profil.
7. Filipović, R. (1986). *Teorija jezika u kontaktu. Uvod u lingvistiku jezičnih dodira*. Zagreb: JAZU – Školska knjiga.
8. Frančić, A., Hudeček, L. i Mihaljević, M. (2006). *Normativnost i višefunkcionalnost u hrvatskome standardnome jeziku*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
9. Galović, F. i Papić, K. (2016). Imenice romanskoga podrijetla u semantičkoj sferi odjevnih predmeta, obučne te modnih i drugih dodataka u ložiškome govoru. *Čakavska rič*, XLIV, 1-2.
10. Grgić, A. i Nikolić, D. (2011). Upotreba i prepoznavanje antonomazija – Usporedba mlađih i starijih govornika. *Govor*, 28 (1), 25-43.
11. Ham, S. (2002). *Školska gramatika hrvatskoga jezika*. Zagreb: Školska knjiga.
12. Ivšić Majić, D. (2018). Kakav vandalizam! *Huligani htjeli bojkotirati derbi, pa izazvali paniku*. *Hrvatski jezik*, 5 (4), 43-44.
13. Jojić, Lj. (2015). *Veliki rječnik hrvatskoga standardnog jezika*. Zagreb: Školska knjiga.
14. Kereković, S. (2018). Nakon napornoga rada s francuskim ključem pojedite sendvič i radni dan završite u jacuzziu. *Hrvatski jezik*, 5 (4), 1-4.
15. Kereković, S. (2019). Eponimi u jeziku prirodnih i tehničkih znanosti. *Rasprave: časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 45 (1), 135-155. <https://doi.org/10.31724/rihjj.45.1.5> Pristupljeno: 8. lipnja 2021.

16. Klaić, N., Anić, S. i Domović, Ž. (1998). *Rječnik stranih riječi*. Zagreb: STANI-PLUS.
17. Lukić, Z. (2017). *Eponimi*. Moj svijet. <https://zlatkolukic.com/2017/06/25/eponimi/>
Pristupljeno 22. lipnja 2021.
18. Mršić, D. (2000). *Eponimski leksikon*. Zagreb: Matica hrvatska.
19. Muhvić-Dimanovski, V. (2005). *Neologizmi – problemi teorije i primjene*. Zagreb: Zavod za lingvistiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.
20. Muhvić-Dimanovski, V.; Skelin Horvat, A.; Hriberski, D. (2016). *Rječnik neologizama u hrvatskome jeziku*, www.rjecnik.neologizam.ffzg.unizg.hr.
21. Nosić, V. (2011). *Eponimi u udžbenicima hrvatskoga jezika za gimnazije*. Školski vjesnik, 60 (4.), 471-492.
22. Nosić, V. (2012). Nastava Hrvatskog jezika: egzotizmi – vježbe. *Život i škola*, LVIII (28), 270-285.
23. Piškorec, V. (2005). *Germanizmi u govorima đurđevečke Podravine*. Zagreb: FF press.
24. Ravlić, S. (2006). Eponimizacija u društvenim znanostima: Merton i sociologija eponimizacije. *Društvena istraživanja*, 15 (6 (86)), 1151-1176.
25. Ravlić, S. (2007). *Eponimi u znanosti i politici*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk; Hrvatsko sociološko društvo.
26. Samardžija, M. (1989). O egzotizmima u hrvatskom književnom jeziku. *Jezik: časopis za kulturu hrvatskoga književnog jezika*, 37 (3), 77-81.
27. Samardžija, M., (2019). *Hrvatska leksikografija*. Zagreb: Matica hrvatska.
28. Silić, J. (2006). *Funkcionalni stilovi hrvatskoga jezika*. Zagreb: Disput.
29. Simeon, R. (1969). *Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva*. Zagreb: Matica hrvatska.
30. Turk, M. (2013). *Jezično kalkiranje u teoriji i praksi*. Zagreb: Zaklada Sveučilišta u Rijeci.
31. Weinreich, U. (1953). *Languages in Contact (Publications of the Linguistic Circle of New York)*. New York.
32. Werner, R. (1981). *Systemlinguistische Aspekte der Integration entlehnter lexikalischer Einheiten*. Innsbruck: Institut für Sprachwissenschaft der Universität Innsbruck, 219-235.
33. Znika, M. i Znika, M. (2003). Vlastito ime i brojivost. *Folia onomastica Croatica*, (12/13), 573-578.

34. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021.
– Cedevita (<https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=69902>)
Pristupljeno: 29. lipnja 2021.
35. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021.
– džiju-džicu (<https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=16867>)
Pristupljeno: 27. lipnja 2021.
36. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021.
– tsunami (<https://enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=62588>)
Pristupljeno: 27. lipnja 2021.
37. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021.
– Vulkan (<https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=65684>)
Pristupljeno: 8. lipnja 2021.
38. *Hrvatska školska gramatika* Instituta za jezik i jezikoslovlje
(<https://gramatika.hr/pravilo/imenice/17/>) Pristupljeno: 29. lipnja 2021.
39. *Jezični savjetnik* Instituta za jezik i jezikoslovlje (<https://jezicni-savjetnik.hr/?page=6>)
Pristupljeno: 8. lipnja 2021.
40. *Jezični savjetnik* Instituta za jezik i jezikoslovlje (<https://jezicni-savjetnik.hr/?page=7>)
Pristupljeno: 8. lipnja 2021.
41. *Jezični savjetnik* Instituta za jezik i jezikoslovlje (<https://jezicni-savjetnik.hr/?page=4>)
Pristupljeno: 29. lipnja 2021.
42. *Jezični savjetnik* Instituta za jezik i jezikoslovlje (<https://jezicni-savjetnik.hr/?page=3>)
Pristupljeno: 19. lipnja 2021.
43. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, *Hrvatski pravopis* – Pisanje općih riječi i sveza (<https://pravopis.hr/pravilo/pisanje-opcih-rijeci-i-sveza/46/>) Pristupljeno: 8. lipnja 2021.
44. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, *Hrvatski pravopis* – Pisanje riječi iz stranih jezika (<https://pravopis.hr/ajax/rules-meta.php?type=S&marker=26&category=48>) Pristupljeno: 8. lipnja 2021.
45. *Pravopis* – Pisanje riječi iz stranih jezika (<https://pravopis.hr/ajax/rules-meta.php?type=S&marker=22&category=48>) Pristupljeno: 19. lipnja 2021
46. *Pravopis* – Pisanje općih riječi i sveza (<https://pravopis.hr/pravilo/pisanje-opcih-rijeci-i-sveza/46/>) Pristupljeno: 19. lipnja 2021.
47. Struna – egzotizam [egzotizam | Struna | Croatian Special Field Terminology \(ihjj.hr\)](https://www.ihjj.hr/)
Pristupljeno: 8. lipnja 2021.

48. Struna – eponim (<http://struna.ihjj.hr/en/naziv/eponim/52199/>) Pristupljeno: 8. lipnja 2021.

8. Izvori

1. Enciklopedija.hr – Cedevita
(<https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=69902>)
Pristupljeno: 29. lipnja 2021.
2. Fini recepti - Nekoliko zanimljivosti o kečapu –
(<https://finirecepti.net.hr/zanimljivosti/nekoliko-zanimljivosti-o-kecapu-koje-bi-vas-mogle-iznenaditi/>) Pristupljeno: 27. lipnja 2021. Oblizeki – Treba li slavni francuski quiche pisati kiš? (<http://oblizeki.com/slavno-francusko-jelo-unatoc-pravopisnim-pravilima-u-receptima-se-pise-u-svome-izvornome-obliku-16042>)
Pristupljeno: 19. lipnja 2021. Slobodna Dalmacija – Cappuccino
(<https://www.vecernji.hr/lifestyle/okusite-franckov-prvi-cappuccino-u-boji-1447354>)
Pristupljeno: 19. lipnja 2021.
3. Slobodna Dalmacija – Cedevitaši (<https://slobodnadalmacija.hr/sport/kosarka/veliko-iznenadenje-nekoliko-dana-nakon-osvajanja-titule-dogovorio-sporazumni-raskid-ugovora-490650>) Pristupljeno: 19. lipnja 2021.
4. Slobodna Dalmacija – Davis-cup (<https://slobodnadalmacija.hr/sport/tenis/davis-cup-krajinovic-bolji-od-skugora-266108>) Pristupljeno: 19. lipnja 2021.
5. Slobodna Dalmacija – Dizelov motor
(<https://sibenski.slobodnadalmacija.hr/sibenik/susur/lifestyle/strucnjaci-pojasnjavaju-sto-uciniti-ako-ulijete-krivo-gorivo-razina-problema-i-39-udara-na-dzep-39-ovise-o-o-tome-u-kojem-trenutku-otkrijete-gresku-596878>) Pristupljeno: 19. lipnja 2021.
6. Slobodna Dalmacija – Feng shui (<https://slobodnadalmacija.hr/mozaik/zivot/feng-shui-slobodan-protok-energije-vazan-je-za-dobar-posao-31225>) Pristupljeno: 19. lipnja 2021.
7. Slobodna Dalmacija – Mercedes (<https://slobodnadalmacija.hr/tag/mercedes>)
Pristupljeno: 19. lipnja 2021.
8. Slobodna Dalmacija – Ohm (<https://more.slobodnadalmacija.hr/om/nautika/sve-o-pravilnoj-zastiti-metalnih-dijelova-broda-ne-turpijajte-stari-cink-to-je-najgore-sto-mozete-uciniti-1102348>) Pristupljeno: 19. lipnja 2021.

9. Slobodna Dalmacija – Quiche (<https://slobodnadalmacija.hr/mozaik/hrana/ukljucite-ovu-zitaricu-u-svoj-jelovnik-i-mrsavite-bez-problema-zdrava-zamjena-za-rizu-lagana-je-za-pripremiti-a-i-savrsen-je-dodatak-ljetnim-salatama-504077>) Pristupljeno: 19. lipnja 2021.
10. Slobodna Dalmacija – Sushi (<https://slobodnadalmacija.hr/vijesti/biznis/za-nikolu-celana-zivott-nije-stao-dolaskom-korone-prvi-sushi-probao-je-u-new-yorku-danas-gradi-biznis-u-splitu-1032067>) Pristupljeno: 19. lipnja 2021.
11. Slobodna Dalmacija – Sushi (<https://slobodnadalmacija.hr/mozaik/hrana/sve-tajne-sushija-naucite-pripremiti-tri-ukusne-mediteranske-inacice-japanskog-hit-jela-244537>) Pristupljeno: 29. lipnja 2021.
12. Slobodna Dalmacija – Sve što vam treba za savršeno opremljen kućni bar (<https://slobodnadalmacija.hr/mozaik/prostorija/evo-sto-vam-sve-treba-za-savrseno-opremljen-kucni-bar-219153>) Pristupljeno: 19. lipnja 2021. Večernji list – Džip (<https://www.vecernji.hr/vijesti/vozaca-kobno-prikljestio-dzip-723777>) Pristupljeno: 19. lipnja 2021.
13. Večernji list – Kečap (<https://www.vecernji.hr/lifestyle/przeni-krumpirici-hrana-jelo-kecap-grickanje-1182150>) Pristupljeno: 19. lipnja 2021
14. Večernji list – Letica: Dobro da je Sanader tu, sad znamo da su nam imovine sigurne (<https://www.vecernji.hr/vijesti/letica-dobro-da-je-sanader-tu-sad-znamo-da-su-nam-imovine-sigurne-387758>) Pristupljeno: 19. lipnja 2021.
15. Večernji list – Levisice (<https://www.vecernji.ba/svijet/povratak-na-burzu-proizvoaca-levisica-naisao-na-veliki-interes-ulagaca-1310218>) Pristupljeno: 19. lipnja 2021
16. Večernji list – Flamenco (<https://www.vecernji.hr/zagreb/pocinje-festival-flamencapjevaju-i-glazbenici-iz-regije-949157>) Pristupljeno: 19. lipnja 2021.
17. Večernji list – Tsunami (<https://www.vecernji.hr/vijesti/tsunami-moze-bitina-jadraniu-cak-i-od-10-metara-ali-su-rijetki-u-500-godina-bilo-je-27-tsunami-1481241>) Pristupljeno: 19. lipnja 2021.
18. Večernji list – Tsunami (<https://www.vecernji.hr/vijesti/bjezali-su-pred-cunamijem-a-onda-pred-radijacijom-njezino-tijelo-su-nasli-nakon-mjesec-dana-1475511>) Pristupljeno: 29. lipnja 2021.
19. Večernji list – Judo (<https://www.vecernji.hr/sport/judo-se-u-dubrovniku-vratio-na-svjetsku-scenu-1435776>) Pristupljeno: 19. lipnja 2021.

20. 24 sata – Down sindrom (<https://www.24sata.hr/lifestyle/matea-20-s-down-sindromom-pocela-raditi-u-vrticu-djeca-mi-se-vesele-pokazuju-mi-crteze-760562>)

Pristupljeno: 19. lipnja 2021.

21. 24 sata – Feng shui (<https://www.24sata.hr/lifestyle/za-bolje-rasporeenje-posadite-lavandu-ruzmarin-orhideje-636899>) Pristupljeno 29. lipnja 2021.

Sažetak

U radu su se egzotizmi i eponimi smjestili u kontekst jezičnoga posuđivanja i međujezičnih dodira. Promotriala se njihova prilagodba i jezične teškoće koje izazivaju u hrvatskome kao jeziku primaocu.

U prvome dijelu rada objašnjavaju se razlozi jezičnih dodira i vrste jezičnih posuđivanja. Također se pojašnjava značenje riječi eponim i egzotizam te se navode njihove vrste. Eponimi i egzotizmi rasprostranjeni su u svim područjima ljudskoga života te su od velike kulturne važnosti. Prilikom njihova zapisivanja javljaju se brojne jezične dvojbe. Egzotizmi se često pišu izvorno, a trebali bi se pisati fonetizirano. Jezična kolebanja koja se događaju prilikom zapisivanja eponima jesu veliko ili malo početno slovo, crtica ili spojnica i sl.

U drugome dijelu rada raščlanjeno je dvadeset primjera eponima i egzotizama pronađenih u dnevnim novinama. Provjeravalo se jesu li zabilježeni u skladu s normativnim propisima o njihovoj prilagodbi u hrvatskome jeziku. Usporedbom jezične prakse u novinskim člancima zaključuje se da se pojedini eponimi i egzotizmi pišu u skladu s normativnim propisima. Ipak, u ovome su radu izdvojeni oni primjeri kod kojih se još javljaju jezična kolebanja. Oni se raščlanjuju da bi se ukazalo na jezične pogreške te da bi se ponudila rješenja propisana normativnim priručnicima.

Ključne riječi: međujezični dodiri, egzotizmi, eponimi, jezična norma, novinsko-publicistički stil.

EXOTICISMS AND EPONYMS IN CROATIAN NEWSPAPERS

Abstract

In this thesis, exoticisms and eponyms are placed in the context of linguistic borrowing and interlingual contacts. Their adaptation and the language difficulties which they cause in Croatian as the recipient language were observed.

The first part of the paper explains the reasons for language contact and the type of language borrowing. The meaning of the words eponym and exoticism is also explained and their types are listed. Eponyms and exoticisms are widespread in all areas of human life and are of great cultural importance. Numerous linguistic dilemmas arise when writing them down. Exoticisms are often written originally, and they should be written phonetically according to pronunciation. Linguistic fluctuations that occur when writing eponyms are uppercase or lowercase letters, dashes or hyphens, etc.

In the second part of the paper, 20 lexemes were singled out from newspaper articles and it was checked whether they were recorded in accordance with the normative regulations on their adaptation in the Croatian language. Examining newspaper articles, it was concluded that certain eponyms and exoticisms are written in accordance with normative regulations. However, in this paper, examples in which language fluctuations still occur are singled out. They are analyzed to point out linguistic errors and to offer solutions prescribed by normative manuals.

Keywords: interlingual contacts, exoticisms, eponyms, language norm, newspaper-journalistic style.

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja Nikolina Bakota, kao pristupnica za stjecanje zvanja magistre primarnoga obrazovanja, izjavljujem da je ovaj diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitoga rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio diplomskoga rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga diplomskoga rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, 12. srpnja 2021.

Potpis

NBakota

IZJAVA O POHRANI ZAVRŠNOG / DIPLOMSKOG RADA U DIGITALNI
REPOZITORIJ FILOZOFSKOG FAKULTETA U SPLITU

STUDENTICA	Nikolina Bakota
NASLOV RADA	Egzotizmi i eponimi u novinsko-publicističkim tekstovima
VRSTA RADA	Stručni rad
ZNANSTVENO PODRUČJE	Humanističke znanosti
ZNANSTVENO POLJE	Filologija
MENTORICA (ime, prezime, zvanje)	doc. dr. sc. Anđela Milinović-Hrga
KOMENTOR/ICA (ime, prezime, zvanje)	/
ČLANOVI POVJERENSTVA (ime, prezime, zvanje)	1. doc. dr. sc. Anđela Milinović-Hrga 2. doc. dr. sc. Gordana Laco 3. doc. dr. sc. Ivana Odža

Ovom izjavom potvrđujem da sam autorica predanog diplomskog rada (zaokružiti odgovarajuće) i da sadržaj njegove elektroničke inačice u potpunosti odgovara sadržaju obranjenog i nakon obrane uređenog rada. Slažem se da taj rad, koji će biti trajno pohranjen u Digitalnom repozitoriju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Splitu i javno dostupnom repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, NN br. 123/03, 198/03, 105/04, 174/04, 02/07, 45/09, 63/11, 94/13, 139/13, 101/14, 60/15, 131/17), bude:

- a.) u otvorenom pristupu
- b.) rad dostupan studentima i djelatnicima Filozofskog fakulteta u Splitu
- c.) rad dostupan široj javnosti, ali nakon proteka 6/12/24 mjeseci (zaokružiti odgovarajući broj mjeseci)

U slučaju potrebe dodatnog ograničavanja pristupa Vašem ocjenskom radu, podnosi se obrazloženi zahtjev nadležnom tijelu u ustanovi.

Split, 12. srpnja 2021.

mjesto, datum

NBakota

potpis studentice